

Storstadssatsningen och dess effekter på valdeltagande i kommunala val:

Framgång eller misslyckande?

Abstract

In 1998 the Swedish Socialist Government initiated a project in order to promote economic growth and to end the discriminating social and ethnic segregation in the greater city regions of Stockholm, Gothenburg and Malmo. One of the goals of the project was and still is to promote political participation in 24 of the poorest areas of the three cities. In a quantitative analysis I evaluate whether or not the project so far has been successful in promoting a specific part of political participation, i.e. electoral participation in communal elections. The results of the 24 poor city areas are compared with a group of 14 likewise poor city areas of major Swedish cities.

According to my hypothesis, general improvements of the socio-economic status of poor city areas ought to generate positive effects on electoral participation in communal elections. I found that electoral participation increased in 13 of the 24 poor city areas included in the project. However, electoral participation also increased in 7 of the 14 areas of the control group. Consequently, it is impossible to prove statistically that the project so far has brought about general positive effects on electoral participation in the 24 poor city areas. My hypothesis was falsified.

Nyckelord: valdeltagande, kommunalval, storstadssatsningen, socioekonomisk status, integrationspolitik

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	4
1.1 SYFTE OCH PROBLEMFORMULERING.....	6
1.2 AVGRÄNSNING	6
1.3 METOD	7
1.4 MATERIAL.....	9
1.5 DISPOSITION.....	10
2 STORSTADSSATSNINGEN OCH DEN NYA STORSTADSPOLITIKEN.....	11
2.1 STORSTADSSATSNINGEN – MÅL OCH SYFTE.....	11
2.2 STORSTADSSATSNINGEN I PRAKTIKEN.....	13
3 TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING.....	14
3.1 RÖSTNINGSPARADOXEN	14
3.1.1. <i>Det selektiva incitamentsperspektivet</i>	15
3.1.2 <i>Tröskelperspektivet</i>	16
3.1.3 <i>Det spelteoretiska perspektivet</i>	16
3.1.4 <i>Det altruistiska perspektivet</i>	17
3.1.5 <i>Avslutande kommentar</i>	17
3.2 TEORIBILDNING KRING HUR SKILLNADER I VALDELTAGANDE MELLAN OLIKA SOCIOEKONOMISKA GRUPPER KAN FÖRKLARAS	18
3.2.1 <i>Det sociala medborgarskapet som en förutsättning för det politiska medborgarskapet</i>	18
3.2.2 <i>Den socioekonomiska modellen</i>	20
3.2.2.1 <i>Kritik mot den socioekonomiska modellen</i>	21
3.2.3 <i>Strukturella/kontextuella faktorer</i>	22
3.2.4 <i>Etniska skillnader i valdeltagande och minoriteter</i>	23
3.2.5 <i>Den ekonomiska teoriströmningens förklaring av varför individer tillhörande olika socioekonomiska grupper röstar i olika stor utsträckning</i>	24
4 EMPIRISK VALDELTAGANDESTUDIE	26
4.1 VALDELTAGANDE I STORSTADSSATSNINGENS OMRÅDEN.....	26
4.2 VALDELTAGANDE I KONTROLLGRUPPENS OMRÅDEN	29
4.3 RESULTATJÄMFÖRELSE MELLAN DE TVÅ GRUPPERNA.....	31
5 SLUTSATSER.....	34
REFERENSER.....	37
BILAGA 1. VALDISTRIKTSFÖRTECKNING.....	42

1 Inledning

Under den ekonomiska krisen i Sverige på 1990-talet ökade de sociala och ekonomiska klyftorna i storstäderna. Den ekonomiska krisen och arbetslösheten som följde i dess spår slog generellt sett hårdast mot de utsatta områdena i storstäderna. Enligt regeringen har klassamhället nu fått en tydlig etnisk dimension och man har slagit fast att en av de allra viktigaste framtidsfrågorna för vårt land är att ”bryta segregationen och skapa ett Sverige för alla”.¹ Under 1998 godkände riksdagen regeringens förslag om mål och inriktning för en ny nationell storstadspolitik. Genom en mer fokuserad och omfattande storstadspolitik ville regering och riksdag ge storstadsregionerna goda förutsättningar för långsiktigt hållbar tillväxt. Dessutom syftade den nya storstadssatsningen till att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen i storstadsregionerna och därmed verka för jämlika och jämställda levnadsvillkor för invånarna i Sveriges storstäder.² Storstadssatsningen framstår i denna strävan som en av de viktigaste inrikespolitiska satsningarna för främjande av social och etnisk integration som har initierats i Sverige under det senaste decenniet.

I målen för storstadssatsningen kan man läsa att ”det demokratiska deltagandet och delaktigheten bör öka i de utsatta bostadsområdena”.³ Integrationsverket utsågs av regeringen att under tre år ansvara för en nationell utvärdering av de lokala utvecklingsavtal som de sju storstadskommunerna hade ingått med staten.⁴ Valdeltagande i kommunalval och riksdagsval ingick som en indikator på demokratiskt deltagande i Integrationsverkets utvärdering. Emellertid avslutades utvärdering av storstadssatsningen före valen 2002, vilket gjorde valdeltagande svårt att mäta ur ett för utvärderingen intressant perspektiv.⁵ Det är denna brist, dvs. avsaknaden av en undersökning av storstadssatsningens effekter på valdeltagande i kommunala val, jag avser att avhjälpa med min studie.⁶

Men, varför anses ett lågt valdeltagande i allmänhet och i utsatta bostadsområden i synnerhet vara ett problem för den svenska demokratin? Spelar det verkligen någon roll hur stor andel och vilken typ av medborgare som röstar i allmänna val? Ja det gör det, av flera skäl. Politisk jämlikhet och politiskt deltagande (varav valdeltagande är en del) är båda grundläggande demokratiska

¹ *En storstadspolitik för tillväxt och utveckling.*

<http://www.storstad.gov.se/delegation/politik/broschyr.htm>

² Proposition 1997/98:165.

³ *Ibid.*, s. 31.

⁴ De sju kommunerna är Malmö, Göteborg, Stockholm, Botkyrka, Haninge, Huddinge och Södertälje. Integrationsverket, 2002, s. 11 f.

⁵ *Ibid.*, 2001, s. 115.

⁶ Det ska poängteras att detta uppdrag dock är självpåtaget och således inte en beställning ifrån någon myndighet.

ideal.⁷ Ett högt valdeltagande skänker den demokratiska styrelsen, dvs. regering och riksdag, större legitimitet. Legitimitetsaspekten är viktig för implementering och åttlydnad av politiska beslut, lagar, regler och förordningar. Ett lågt valdeltagande kan alltså leda till frågor och osäkerhet kring politiska besluts och lagars giltighet, vilket gör ett högt valdeltagande önskvärt.

Statsvetare har länge vetat att politiskt deltagande är ojämnt fördelat över olika samhällsklasser. Denna ojämlighet är dock inte slumpmässigt fördelad över olika socioekonomiska grupper i samhället utan systematiskt snedfördelad till fördel för individer med högre socioekonomisk status; individer med högre utbildning, bättre jobb och högre inkomst. Valdeltagande är mindre ojämnt fördelat över olika socioekonomiska grupper än andra former av politiskt deltagande. Dock är det långt ifrån jämnt fördelat. Detta är således ett problem för demokratin eftersom ojämnt deltagande medför ojämlika möjligheter att påverka den politik som förs.⁸ Sannolikheten för att de representanter som bäst anses kunna värna om de resurssvaga medborgarnas intressen kommer att utses minskar avsevärt om grupper bestående av individer med lägre socioekonomisk status inte deltar i allmänna val i lika hög utsträckning som grupper bestående av individer med högre socioekonomisk status.⁹

Regeringen har i direkta ordalag uttryckt oro över det sjunkande valdeltagandet, främst bland medborgare med utländsk bakgrund. ”Det är, framhöll regeringen, en mycket angelägen uppgift att öka människors delaktighet i samhället, både generellt och i den politiska processen”.¹⁰ Enligt en rimlig hypotes (som kommer att underbyggas i *kapitel 3*) borde ökade satsningar på utbildning, arbetsmarknadspolitiska program, politiska informationskampanjer osv. medföra att valdeltagandet också ökar.¹¹ Storstadssatsningen syftade delvis till att generera positiva effekter för valdeltagande i kommunala val, vilket även kan förväntas utifrån teoretiska utgångspunkter. Integrationsverkets enkätundersökning inför kommunalvalet 2002 indikerade att betydligt fler skulle komma att rösta än tidigare i de utsatta bostadsområdena.¹² Ett problem med enkätundersökningar är dock att en högre andel ofta svarar att de har röstat eller ska rösta jämfört med det faktiska valdeltagandet.¹³ Målet med min studie blir således att fastställa huruvida

⁷ Lijphart, 1997, s. 1.

⁸ Ibid. Huruvida ett lågt valdeltagande ses som ett demokratiproblem eller inte beror givetvis på vilken demokratisyn som anammats. Förespråkare för en elitdemokratisk syn skulle hävda att det inte är ett demokratiproblem. Om vi accepterar den svenska demokratiutredningens slutbetänkande kan ett lågt valdeltagande dock ses som ett allvarligt problem för den svenska demokratin (SOU 2000:1, s. 21; 243).

⁹ Erlingsson, 1997, s. 8; Erlingsson, 2001, s. 160: not 5.

¹⁰ Regeringens skrivelse 2001/02:129, s. 67.

¹¹ Den naturliga bihypotesen kan följaktligen formuleras som att inga positiva valdeltagandeförändringar kan förväntas såvida inga offentlig-politiska insatser har satts in i socialt utsatta områden. Denna bihypotes gäller för områdena i kontrollgruppen (se kapitel 1.2 och kapitel 4).

¹² Integrationsverket, 2002, s. 17.

¹³ Ibid., 2001, s. 118.

valdeltagandet verkligen förändrades till det bättre i de utsatta stadsdelarna eller ej.

1.1 Syfte och problemformulering

Syftet med min studie är att undersöka huruvida storstadssatsningen har lett till positiva förändringar vad avser valdeltagande i kommunala val i de utsatta bostadsområdena eller ej. De utvalda områdena är följande: Stockholm (Husby, Rågsved, Tensta, Skärholmen och Rinkeby); Göteborg (Bergsjön, Gårdsten, Hjällbo och Norra Biskopsgården); Malmö (Fosie, Hyllie, Rosengård och Södra innerstaden); Botkyrka (Alby, Fittja och Hallunda-Norsborg); Haninge (Jordbro); Huddinge (Flemmingsberg, Vårby Gård och Västra Skogås); Södertälje (Fornhöjden, Geneta, Hovsjö och Ronna). De övergripande frågeställningar jag avser att besvara är:

- Går det att skönja ett generellt trendbrott i valdeltagande i de utsatta stadsdelarna för valet till kommunfullmäktige år 2002?
- Om så är fallet, går det att påvisa att det är storstadssatsningen som har lett till att tidigare minskningar i valdeltagande har stannat av eller till att valdeltagandet rent av har ökat inom ovan nämnda stadsdelar?

1.2 Avgränsning

I såväl den teoretiska diskussionen som i den empiriska undersökningen avgränsar jag mig till att behandla den del av politiskt/demokratiskt deltagande som faller inom kategorin *valdeltagande*.¹⁴ Vidare behandlar jag endast litteraturen kring varför vi röstar eller inte röstar; inte litteraturen kring *hur* olika individer röstar (på ett visst parti eller en viss kandidat) och hur det ska modelleras. Jag behandlar heller inte hur individuella preferenser för vissa partier eller kandidater formas.¹⁵ Dessutom kommer jag inte att behandla valdeltagande i semidemokratiska eller auktoritära enpartisystem etc.¹⁶

¹⁴ Jag diskuterar denna avgränsning samt operationella definitioner mer ingående under avsnitt *1.3 Metod*.

¹⁵ För exempel på det ovan nämnda se: Burden 1997; McDonald m.fl. 1995; Stein 1998; Whitten & Palmer 1996.

¹⁶ För exempel på det se: Shi, 1999.

Vad gäller det empiriska materialet inkluderar jag alla de bostadsområden som har blivit identifierade som svaga och i behov av extra resurser inom ramen för storstadssatsningen. Dessutom kontrolleras resultaten gentemot valdeltagandenivån i en kontrollgrupp bestående av 14, av Invandrarverket utvalda, stadsdelar.¹⁷ De val som studeras avgränsas till kommunalvalen för åren 1991, 1994, 1998 och 2002. Studien avgränsas till kommunala val av den enkla anledningen att utländska medborgare enligt kommunallagen har rösträtt om de har varit folkbokförda i Sverige i tre år eller mer;¹⁸ för att ha rösträtt i riksdagsval krävs enligt Regeringsformen (RF) att man är svensk medborgare.¹⁹ De stadsdelar som omfattas av storstadssatsningen och min undersökning bebos i hög grad av individer med utländsk bakgrund. Ett flertal av dessa individer är inte svenska medborgare men har likväl rösträtt i kommunala val. Således är valdeltagande i kommunala val mer intressant att undersöka än valdeltagande i riksdagsval för de utsatta bostadsområdena i storstadssatsningen. Valdeltagandet för 1991 och 1994 års val till kommunfullmäktige presenteras endast i syfte att översiktligt visa hur trenden har sett ut över det senaste decenniet. Det intressanta för undersökningen är emellertid enbart huruvida positiva förändringar kan skönjas för 2002 års val jämfört med 1998 års val.

Genom att göra ovan nämnda avgränsningar täcker jag in alla de områden som inkluderas i storstadssatsningen samt en kontrollgrupp med områden som bebos av socioekonomiskt sett likställda individer. Dessutom täcker jag in de tre senaste kommunala valen vilka föregick storstadssatsningens initierande och det val som genomfördes tre år efter att projektet hade sjuvänt. Urvalet medför att generella slutsatser kommer att kunna dras kring storstadssatsningens effekter på valdeltagande i kommunala val.

1.3 Metod

Valet av metod är avgörande för undersökningens resultat.²⁰ Metoden som jag använder mig av i studien är av kvantitativ karaktär.²¹ Då jag avser redovisa och jämföra valresultat inom de 24 utsatta stadsdelar som ingår i storstadssatsningen samt de 14 stadsdelar som utgör en kontrollgrupp framstår valet av metod som självklart. Det är per definition nödvändigt att använda en kvantitativ metod eftersom jag vill undersöka huruvida valdeltagandet generellt sett har ökat i de utsatta stadsdelarna.²² Styrkan med kvantitativ metod är just det breda

¹⁷ För en förteckning över de fjorton utvalda stadsdelarna i kontrollgruppen (se kapitel 4) samt kriterierna för urvalet se: Integrationsverket, 2002, (Bilaga 7) s. 201 ff.

¹⁸ Sveriges Rikes Lag, Kommunallagen (1991:900), kapitel 4: 2 §.

¹⁹ Ibid., RF, kapitel 3: 5 §.

²⁰ Lundquist, 1993, s. 97.

²¹ För en diskussion kring kvantitativa metoder se: Bjereld m.fl. 1999, s. 108.

²² Det är i mitt fall inte nödvändigt att genomföra en statistisk analys (signifikanstest) av materialet eftersom jag undersöker alla de stadsdelar som ingår i storstadssatsningen.

perspektivet, dvs. möjligheten att kunna dra generella slutsatser kring huruvida storstadssatsningen verkligen har fått positiva effekter på valdeltagande i kommunala val. Svagheten med ett kvantitativt tillvägagångssätt är att man inte kommer ner på djupet, vilket således medför att detaljerad information kring vad som har haft direkt påverkan på resultatet undgår forskaren.²³ Det jag kommer att kunna uttala mig om är endast huruvida storstadssatsningen har haft indirekt påverkan på valdeltagandet i de utsatta stadsdelarna eller ej.²⁴

Politiskt/demokratiskt deltagande är ett begrepp som innefattar en rad olika aktiviteter. Förutom valdeltagande kan även partiaktiviteter, kontakter med politiker, deltagande i demonstrationer osv. inrymmas i detta begrepp. För att validiteten och reliabiliteten ska bli hög i en undersökning måste teoretiska begrepp operationaliseras på ett lämpligt sätt.²⁵ I målen för storstadssatsningen står skrivet att det demokratiska deltagandet och delaktigheten borde öka i de utsatta områdena. Min operationalisering av politiskt/demokratiskt deltagande är snäv i den meningen att jag endast mäter valdeltagandet i kommunala val för de utsatta bostadsområdena. Således kommer jag enbart att kunna uttala mig kring storstadssatsningens effekter på valdeltagande och inte kring huruvida det demokratiska deltagandet i stort har förändrats i de utsatta stadsdelarna. Genom att använda officiell statistik över valdeltagandet i nämnda områden kommer dock validiteten för denna del av politiskt deltagande att vara hög liksom reliabiliteten i resultaten.

I främst teorikapitlet (kapitel 3) står begreppen *valdeltagande* respektive *politiskt deltagande* i vissa fall inom parentes. Det beror på att de studier jag refererar till ibland redovisar teorier och resultat för det bredare begreppet politiskt deltagande medan jag endast är intresserad av den del av resultaten som avser valdeltagande. För att förtydliga och för att inte göra övergrepp på de teorier och resultat jag hänvisar till sätts därför dessa termer i enstaka fall inom parentes.

Rent praktiskt har jag i studien gått tillväga på så sätt att jag har tagit reda på vilka valdistrikt som utgör de bostadsområden jag undersöker.²⁶ Därefter har jag genom att lägga ihop andelen röstande i valdistrikten som utgör varje enskilt bostadsområde dividerat den summan med summan av antalet röstberättigade i nämnda valdistrikt. På så vis har jag fått ut valdeltagandet för varje enskilt bostadsområde i procent.²⁷ Valdistrikten är i Sverige indelat efter gamla kyrkoförsamlingsgränser. I de allra flesta fall stämmer gränserna för valdistrikten också överens med stadsdelsgränserna inom svenska städer. Undantaget utgörs i min studie av Göteborg och Sollentuna. I Göteborg stämmer valdistriktsgränserna överhuvudtaget inte överens med stadsdelsgränserna, vilket medför problem för

²³ Jmf. Lundquist, 1993, s. 104.

²⁴ Det är givetvis en brist för undersökningen men det finns inga alternativ. Således är det en brist som jag som författare måste leva med.

²⁵ För en omfattande diskussion av dessa begrepp se: Bjereld m.fl. 1999, s. 101 ff; Lundquist, 1993, s. 99 f.

²⁶ De redovisas för varje kommun i: SCB, 1991-2002.

²⁷ För en exakt förteckning över vilka valdistrikt som utgör varje enskilt bostadsområde se: Bilaga 1.

min undersökning. Det har fått till följd att jag inte kan redovisa endast Norra Biskopsgården utan blir tvungen att redovisa hela Biskopsgården som en enhet.

Vidare ligger både Hjällbo (ingår i storstadssatsningen) och Hammarkullen (ingår i kontrollgruppen) bredvid varandra i Angered. På samma sätt förhåller det sig med Gårdsten (ingår i storstadssatsningen) och Lövgärdet (ingår i kontrollgruppen) som ligger bredvid varandra i Gunnared. Genom att jämföra kartor över valdistrikten med kartor över stadsdelarna har jag trots att distriktsindelningen inte stämmer överens med stadsdelsgränserna lyckats avgränsa Gårdsten och Lövgärdet från varandra. Det föreligger dock en risk att valdistrikten för Hjällbo och Hammarkullen delvis överlappar varandra. Resultaten för Norra Biskopsgården, Hjällbo och Hammarkullen måste av ovan nämnda anledningar därför tolkas med viss försiktighet.

Problemen att matcha valdistrikt med stadsdelar gäller även för Sollentuna C som utgörs av lite mer än ett valdistrikt (Sollentuna 73 och delar av Sollentuna 76). Resultaten för Sollentuna C redovisas i studien därför endast för valdistriktet Sollentuna 73. Dessa problem får dock inte avgörande betydelse för möjligheterna att dra generella slutsatser eftersom resultaten för de övriga 21 bostadsområdena i storstadssatsningen, respektive 13 områdena i kontrollgruppen, stämmer. Vad gäller Kronogården i Trollhättan drogs de två valdistrikten delvis om inför valet 2002.²⁸ I och med omläggningen blev valdistrikten något större än tidigare men i grunden omfattar de samma områden som förut. Jag gör av den anledningen ingen åtskillnad mellan de tidigare och nuvarande valdistrikten i min redovisning av valresultaten för Kronogården. Vidare bytte vissa valdistrikt som omfattas av studien namn inför 2002 års val. Valdistrikten ser trots namnändringarna dock likadana ut som tidigare och det påverkar således inte resultaten. I Bilaga 1 redovisas såväl de nya som de gamla valdistriktsnamnen.

I studien använder jag genomgående betäckningarna *utvalda*, *utsatta* eller *fattiga stadsdelar*, *bostadsområden* och *områden* synonymt. Dessa termer refererar alla till de socialt sett utsatta bostadsområden som inkluderas i storstadssatsningen.

1.4 Material

I den empiriska undersökningen förlitar jag mig helt på den valstatistik från Statistiska Centralbyrån (SCB) som publiceras i *Allmänna Val* samt på statistik från de städer och kommuner som ingår i storstadssatsningen. Informationen kring storstadssatsningen publiceras endast på Internet, vilket i min mening dock inte utgör något problem. En betydande del av all information är som alla vet idag endast tillgänglig via Internet. Det viktiga är att man är medveten om riskerna med det och granskar Internetkällor utifrån samma kriterier som för andra källor.

²⁸ Valnämnden i Trollhättan, 2001-05-15.

1.5 Disposition

Under det andra kapitlet tar jag upp bakgrunden till storstadssatsningen, regeringens nya storstadspolitik i stort och storstadssatsningen i sig. I framställningen redovisas målen för storstadspolitiken, syftet med densamma och hur storstadssatsningen har sett ut i praktiken. I det tredje kapitlet följer teoridiskussion och tidigare forskning kring valdeltagande. Betoningen ligger här på teorier kring varför vi röstar, det sociala medborgarskapet som en förutsättning för det politiska medborgarskapet samt på hur man kan förklara att individer som tillhör olika socioekonomiska grupper röstar i olika stor utsträckning. Under kapitel fyra följer den empiriska valdeltagandestudien för de utvalda bostadsområdena i storstadssatsningen. Denna jämförs i sin tur med de utvalda områdena i kontrollgruppen och resultaten diskuteras. I kapitel fem drar jag slutsatser kring undersökningens resultat. Utifrån de teorier som presenteras i kapitel 3 diskuteras hur resultaten kan tolkas och förklaras.

2 Storstadssatsningen och den nya storstadspolitiken

De ekonomiska och sociala skillnaderna fördjupades i Sverige under 1990-talets ekonomiska kris. Arbetslösheten ökade generellt sett i hela landet. Allra kraftigast ökade arbetslösheten dock i de mest utsatta storstadsområdena i vilka en stor andel av invånarna är individer med utländsk bakgrund. Den socialdemokratiska regeringen (som satt mellan 1994-1998) ansåg att det var utomordentligt allvarligt att arbetslösheten bland individer med utländsk bakgrund var avsevärt högre än bland infödda svenskar.²⁹ Under åren 1995-1998 avsatte staten därför de så kallade *Blommanpengarna* till ett antal kommuner i storstadsregionerna i syfte att utveckla och genomföra metoder för att bryta den tilltagande segregationen.³⁰

Blommanpengarna var ett igångsättningsstöd för att öka aktiviteterna i några av de mest utsatta bostadsområdena inom de deltagande kommunerna.³¹ Storstadssatsningen och den nya storstadspolitiken var således en utbyggnad och fördjupning av den statliga satsning som inleddes i mitten av 1990-talet. Regeringen såg proposition 1997/98:165 som början på en långsiktig process var i staten, de berörda kommunerna, regioner och landsting samarbetar för att skapa tillväxt i utsatta stadsdelar i Sveriges storstäder.³²

2.1 Storstadssatsningen – mål och syfte

Riksdagen godkände den 2 december 1998 regeringens förslag till nationell politik för storstadsregionerna.³³ Två långsiktiga och övergripande inriktningsmål lades fast för den nya storstadspolitiken:

²⁹ *En storstadspolitik för tillväxt och utveckling.*

<http://www.storstad.gov.se/delegation/politik/broschyr.htm>

³⁰ De kommuner som fick extra stöd var de som ingår i Storstadssatsningen samt Solna kommun. Dock berördes inte alla de för storstadssatsningen utvalda stadsdelarna av Blommanpengarna inom respektive kommun. Namnet *Blommanpengarna* kommer av att integrationsministern vid tidpunkten för projektets initierande, Leif Blomberg, kallades för *Blomman*.

³¹ Integrationsverket, 2002, s. 12: not 1.

³² *En storstadspolitik för tillväxt och utveckling.*

<http://www.storstad.gov.se/delegation/politik/broschyr.htm>

³³ Proposition 1997/98:165.

1. att ge storstadsregionerna goda förutsättningar för tillväxt och därmed kunna bidra till att nya arbetstillfällen skapas såväl inom regionerna som i övriga delar av landet
2. att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen i storstadsregionerna och att verka för jämlika och jämställda levnadsvillkor för storstädernas invånare³⁴

Det andra övergripande målet, dvs. att bryta segregationen (vilket är det övergripande mål som är viktigast för min studie) bröts i sin tur ner i ytterligare åtta delmål:

1. Sysselsättningsgraden i de mest utsatta bostadsområdena borde höjas för såväl män som kvinnor
2. Socialbidragsberoendet borde minskas
3. Det svenska språkets ställning borde förstärkas för såväl unga som vuxna
4. Alla elever borde ges förutsättningar att nå målen i grundskolan och särskilt i kärnämnen (svenska, engelska och matematik)
5. Utbildningsnivån hos den vuxna befolkningen borde ökas och de som saknar utbildning motsvarande svensk gymnasienivå borde erbjudas möjlighet att förvärva denna kompetens
6. Alla stadsdelar i storstadsregionerna borde uppfattas som trygga och attraktiva av områdenas invånare samt utgöra goda och hälsosamma livsmiljöer
7. Folkhälsoläget borde rent allmänt förbättras
8. *Det demokratiska deltagandet och delaktigheten i stort borde öka i de utsatta bostadsområdena [min kursivering]*³⁵

Den åttonde och sista målsättningen, dvs. att öka det demokratiska deltagandet (valdeltagandet) i de utsatta stadsdelarna är den del som står i fokus i min studie.

³⁴ *En storstadspolitik för tillväxt och utveckling.*

<http://www.storstad.gov.se/delegation/politik/broschyr.htm>

³⁵ Ibid.

2.2 Storstadssatsningen i praktiken

Den socialdemokratiska regeringen (som satt mellan 1998-2002) tillsatte i enlighet med proposition 1997/98:165 en storstadsdelegation med uppgift att utveckla och samordna den nationella storstadspolitiken. Storstadsdelegationens främsta uppgifter var/är att förverkliga de uppsatta målen för storstadssatsningen och bereda de ärenden som regeringen skulle/ska fatta beslut om. Lokala utvecklingsavtal tecknades mellan staten och de utvalda kommunerna i storstadsregionerna.³⁶ De lokala utvecklingsavtalen innehöll lokalt anpassade mål, en reglering av de statliga och kommunala åtagandena för varje enskild stadsdel, en åtgärdsplan för varje enskild stadsdel och en plan för uppföljning och utvärdering av projektet.³⁷

Vad gäller statens och de utvalda kommunernas ansvar så beslutade regeringen att avsätta nästan två miljarder kronor under en treårsperiod från och med juli 1999. Denna summa skulle motsvaras av minst lika mycket satsade pengar från de berörda kommunerna; det var upp till kommunerna själva att i sina interna fördelningar av de avsatta medlen ta hänsyn till varje utsatt stadsdels behov. Kommunerna var också ansvariga för att de lokala avtalen genomfördes enligt överenskomna riktlinjer. Det innebar bl.a. att de berörda kommunerna var ansvariga för att utveckla den lokala demokratidialogen i syfte att göra de utsatta områdenas invånare delaktiga i det lokala utvecklingsarbetet.³⁸

³⁶ Alla de lokala utvecklingsavtalen finns att ladda ner på storstadsdelegationens hemsida (<http://www.storstad.gov.se>).

³⁷ *En storstadspolitik för tillväxt och utveckling*.
<http://www.storstad.gov.se/delegation/politik/broschyr.htm>

³⁸ Ibid.

3 Teori och tidigare forskning

Forskningen kring politiskt deltagande i allmänhet och valdeltagande i synnerhet är enormt omfattande. Ända sedan Platon och Aristoteles tid har filosofer och forskare intresserat sig för frågor inom detta område.³⁹ Det var dock i och med framväxten av allmän rösträtt i början av 1900-talet som forskare på allvar började studera masspolitiskt deltagande, dess problem och konsekvenser.⁴⁰ Emellertid var det först efter Andra världskriget som forskningen kring varför vi röstar och varför individer som kan klassificeras in i specifika socioekonomiska grupper röstar i olika utsträckning verkligen tog fart. Från 1945 och framåt har ett otroligt rikt och omfattande forskningsfält vuxit fram och flera olika teoretiska forskningsskolor har med varierande metodologi erbjudit förslag och lösningar på dessa frågor.

Innan jag går in på teorier kring varför individer tillhörande olika socioekonomiska grupper röstar i olika stor utsträckning anser jag det nödvändigt att diskutera teorier kring varför man som medborgare överhuvudtaget röstar. Jag redovisar därför nedan den teoretiska debatten kring *röstningsparadoxen* inom den ekonomiska valdeltagandelitteraturen (Rational Choice) samt olika forskares försök att lösa denna paradox.⁴¹

3.1 Röstningsparadoxen

Röstningsparadoxen är en del av den mer omfattande deltagarparadox som ekonomen Mancur Olson var den förste att klart formulera. Enligt Olson kommer inte rationella individer som handlar i egenintresse att delta/agera i syfte att uppnå det allmännas eller gruppens bästa. Detta såvida inte gruppen är liten eller det föreligger någon typ av tvång, alternativt selektivt individuellt incitament.⁴² Utifrån rationell aktörsteori borde vi alltså inte förvänta oss att folk röstar utan snarare att de inte gör det. Huruvida en enskild väljare röstar eller inte är nämligen nästintill betydelselöst för valresultatet. Sannolikheten för att just en enskild individs röst ska vara avgörande för valresultatet är så otroligt liten att den inte kan uppväga de insatser (kostnader) som krävs för att informera sig om politik och

³⁹ Se t.ex. Manin, 2002.

⁴⁰ Lijphart, 1997.

⁴¹ Lösningar av röstningsparadoxen syftar här på förklaringar till varför valdeltagandet i allmänna demokratiska val är så högt som det trots allt är. Att jag endast redovisar den ekonomiska teoriströmningens försök att lösa röstningsparadoxen beror på att det är ett inomteoretiskt problem.

⁴² Olson, 1965, s. 2; 50 f.

avlägga rösten. ”Enligt en snäv nyttokalkyl skulle det således vara mer rationellt att stanna hemma”.⁴³ Men hur kommer det sig då att så många medborgare röstar i allmänna demokratiska val då varje enskild individ har så liten möjlighet att påverka utfallet? Det är denna paradox den ekonomiska teoriströmningen inom valdeltagandeforskningen (Rational Choice) har försökt lösa sedan slutet av 1950-talet. Det finns i huvudsak fyra inriktningar under vilka den ekonomiska litteraturen kan delas in.⁴⁴ Jag presenterar forskningen inom varje inriktning för sig ihop med den kritik som har riktats mot de olika teorierna.

3.1.1. Det selektiva incitamentsperspektivet

Anthony Downs formulerade den nyttokalkylsteori för valdeltagande som blev grunden för den ekonomiska teoriströmningens försök att lösa röstningsparadoxen. Downs teori utgick från att röstningsbeslutet berodde på två faktorer; möjligheten att den enskildes röst skulle kunna fälla avgörandet i valet och *kostnaderna* som var förenade med att avlägga rösten. Då det är mycket ovanligt att, som tidigare nämnts, just en enskild individs röst kommer att fälla avgörandet borde de individuella kostnaderna för de flesta valen överstiga *vinsterna*. Downs drog då slutsatsen att röstning i de flesta fall är en irrationell handling. För att förklara att så många trots allt röstade föreslog han att medborgarna röstar för att de önskar att demokratin ska fortsätta som styrelseform.⁴⁵

Downs teori omformulerades ca tio år senare av forskarna Riker och Ordeshook. Dessa båda forskare hävdade att medborgarna inte bara röstar för att de vill bevara demokratin som styrelseform utan även pga. faktorer som: tillfredsställelse att få uttrycka sin åsikt, bekräfta sin partipreferens, medborgerlig plikt, samt politisk effektivitet. Vidare förändrade Riker och Ordeshook också sannolikhetselementet för att den individuella rösten ska komma att avgöra valet i Downs teori; den blev nu en funktion av hur jämn väljaren uppfattar att valutgången kommer att bli mellan kandidaterna/partierna. Genom anpassningarna av Downs teori framstod valhandlingen som rationell.⁴⁶ Huvuddelen av den empiriska forskning som har bedrivits på aggregerad nivå visar på en svag till blygsam koppling mellan valutgångens jämnhet och valdeltagande. På individnivå är kopplingen i bästa fall svag men förmodligen obetydlig.⁴⁷ Detta är givetvis ett problem för denna teori, vilket kraftigt försvagar dess förklaringskraft.

Farejohn och Fiorina publicerade 1974 en delvis annorlunda rationell aktörsteori. *Minimax regret-modellen* hävdade att väljarna istället för att beräkna den förväntade nyttan av valdeltagandet röstade enligt den strategi som

⁴³ Teorell & Westholm, 1999, s. 137.

⁴⁴ Whiteley, 1995, s. 212.

⁴⁵ Downs, 1957, s. 36-50; 260 ff.

⁴⁶ Riker & Ordeshook, 1968, s. 26 ff.

⁴⁷ Nicholson & Miller, 1977, s. 201.

minimerade deras maximala ångerkänslor. De ångerkänslor man refererar till skulle uppstå om den kandidat eller det parti väljaren föredrar förlorar med en röst, bara för att den enskilde väljaren avstod från att rösta. Farejohn och Fiorina hävdade att deras modell var bättre eftersom väljarna inte kan beräkna sannolikheten för olika utfall under osäkerhet.⁴⁸ Blais m.fl. utförde ett omfattande empiriskt test av modellen (som hade kritiserats för bl.a. antagandena om att väljarna tar beslut under total osäkerhet, att de inte kan beräkna sannolikheten för olika utfall samt för att den ledde till ganska märkliga resultat när den applicerades på andra beslutsituationer). De kom fram till att modellen teoretiskt sett var problematisk, vilket Farejohn och Fiorina redan tidigare hade erkänt. Rent empiriskt visade den sig klara bivariabla statistiska analyser bra med signifikanta resultat. När multivariabla analyser genomfördes och andra kontrollvariabler alltså togs med visade modellen dock inte upp signifikanta resultat. Detta test bekräftade alltså tidigare kritik och Blais m.fl. kunde genom denna analys även avfärda modellens deskriptiva värde.⁴⁹

3.1.2 Tröskelperspektivet

Den andra teoretiska inriktningen inom den ekonomiska teoriströmningen har lanserat ett *tröskelargument*, vilket innebär att det inte är rationellt för individer att ens beräkna vinster och kostnader av röstning då dessa är ytterst små.⁵⁰ Aldrich hävdar att röstning inte är ett speciellt bra exempel på deltagarparadoxen,⁵¹ vilket dock tillbakavisas av Kanazawa.⁵² Enligt Whiteley är problemet med det här perspektivet att det löser röstningsparadoxen genom att gå utanför analysramen för den rationella aktörsteorin. För om vinster och kostnader av röstning är så små att de inte ens är värda att beräkna på individnivå så är det inte längre en rationell aktörsförklaring. Tröskelperspektivets lösning är alltså problematisk.⁵³

3.1.3 Det spelteoretiska perspektivet

Spelteoretiska lösningar, vilka representerar det tredje ekonomiska teoriperspektivet, fokuserar på valstrategisk information bland väljarna. Hardin var den förste att hävda att deltagarparadoxen (och som en del av den också röstningsparadoxen) egentligen var ett *fångarnas dilemma-problem* med N-personer inblandade. Paradoxen skulle kunna lösas genom samarbete, en lösning som presenterades i *folkteoremet*. Fyra förutsättningar var då tvungna att vara

⁴⁸ Farejohn & Fiorina, 1974.

⁴⁹ Blais m.fl., 1995, s. 828; 834. För ytterligare forskning på området men som delvis går utanför det selektiva incitamentsperspektivet se: Kanazawa, 1998; Nicholson & Miller, 1977.

⁵⁰ Aldrich, 1993; Whiteley, 1995, s. 213.

⁵¹ Aldrich, 1993, s. 261.

⁵² Kanazawa, 1998, s. 975.

⁵³ Whiteley, 1995, s. 213.

uppfyllda, något som oftast visar sig mer eller mindre omöjligt att få till stånd i en valsituation.⁵⁴ Genom spelteoretiska konstruktioner av valdeltagande försökte Palfrey och Rosenthal visa att ett högt valdeltagande kunde infrias om varje enskild väljare har fullständig information om alla andra väljares preferenser och kostnader. Liksom Layard konstaterade dessa båda forskare dock att jämvikten förblir *noll* i stora väljarkårer där den strategiska osäkerheten bland väljarna är hög. Slutsatsen blir alltså att inte heller spelteori har kunnat lösa röstningsparadoxen på ett tillfredsällande sätt.⁵⁵

3.1.4 Det altruistiska perspektivet

Det fjärde teoretiska perspektivet utgörs av forskare som har betonat altruistiska överväganden i röstningskalkylen. Muller och Lewin har exempelvis föreslagit att en enskild väljare även tar med andra väljares nytta av att den enskilde väljaren röstar, vilket anses förklara röstningsparadoxen. Den enskilde väljaren röstar således av skäl som kan härledas både utifrån egenintresse och altruism.⁵⁶ Det teoretiska påståendet har även empiriskt stöd.⁵⁷ Enligt Whiteley är argumentet att individer delvis röstar av altruistiska skäl förenligt med Rational Choice-teori. Han poängterar dock att detta perspektiv inte undviker röstningsparadoxen ty frågan kring huruvida den enskilda väljarens röst kommer att bli avgörande eller inte kvarstår. Samarbete av altruistiska skäl kan endast antas uppkomma i mindre grupper och denna teori har således inte någon relevans för masspolitiskt valdeltagande.⁵⁸

En annan delvis annorlunda inriktning inom det altruistiska perspektivet är idén om *kollektiv rationalitet*, vilken tar med gruppfaktorer i individens röstningskalkyl. Idén är helt klart intressant. Emellertid ligger inte heller denna idé inom analysramen för rationell aktörsteori eftersom rationellt handlande förutsätter *metodologisk individualism* (kravet att alla sociala fenomen måste förklaras med hänvisning till individnivån). Individen har ingen kontroll över gruppens röstningsresultat och den enskilde kan därför inte ta rationella beslut utifrån gruppens bästa.⁵⁹

3.1.5 Avslutande kommentar

Som presentationen ovan tydligt visar har den ekonomiska teoriströmningens försök att lösa röstningsparadoxen varit många. Ingen teori kan emellertid ännu

⁵⁴ För mer exakt information kring detta se: Ibid.

⁵⁵ Kanazawa, 1998, s. 975.

⁵⁶ Lewin, 1988, kap 2; Whiteley, 1995, s. 214 f.

⁵⁷ Teorell & Westholm, 1999, s. 150.

⁵⁸ Whiteley, 1995, s. 215 f.

⁵⁹ Ibid., s. 216.

sägas helt ha givit en adekvat lösning på problemet.⁶⁰ De ekonomiska teorier som har presenterats är ofta svåra att operationalisera och testa empiriskt, vilket medför att de i de allra flesta fall endast har begränsad förklaringskraft. Att utveckla metoder som klarar empiriska test bättre är således den största utmaningen för den ekonomiska teoriströmningen framöver. Mycket forskning återstår troligtvis innan konsensus kommer att kunna uppnås kring en lösning av röstningsparadoxen.

3.2 Teoribildning kring hur skillnader i valdeltagande mellan olika socioekonomiska grupper kan förklaras

Något förenklat skulle man kunna säga att teorier kring varför individer som tillhör olika sociala klasser eller socioekonomiska grupper röstar i olika stor utsträckning kan delas in i två grenar. 1) Den första teorigrenen betonar individuella faktorer för valdeltagande (aktörsförklaring).⁶¹ 2) Den andra teorigrenen betonar å sin sida strukturella/kontextuella faktorer för valdeltagande (strukturförklaring).⁶² I princip har dock all forskning kring valdeltagande på olika sätt försökt förena både individuella och strukturella/kontextuella faktorer påverkan i teorier kring varför olika socioekonomiska grupper röstar i olika stor utsträckning (aktör-strukturförklaring).⁶³ Innan jag går in på olika modeller för hur skillnader i valdeltagande mellan olika socioekonomiska grupper kan förklaras ska jag kort diskutera lite kring det sociala medborgarskapet som en förutsättning för det politiska medborgarskapet. Jag anser det viktigt att ha denna diskussion i bakhuvudet inför den efterföljande teoridiskussionen i detta kapitel.

3.2.1 Det sociala medborgarskapet som en förutsättning för det politiska medborgarskapet

Demokratien baserar sig på den politiska jämlikhetens princip. Formellt tilldelas ingen medborgare större rättigheter att påverka samhället än andra. Men för att den politiska jämlikheten också ska kunna anses som reell får inte heller sociala skillnader avgöra människors möjligheter att vara delaktiga i demokratien. Egenskaper som klasstillhörighet och etnisk bakgrund kan inte tillåtas betinga fördelningen av politiska resurser – alla måste ha faktiska möjligheter att göra sina röster hörda.⁶⁴

⁶⁰ För en omfattande kritisk granskning av Rational Choice (se: Yee, 1997) och olika försök att bl.a. lösa röstningsparadoxen se: Green & Shapiro, 1994.

⁶¹ T.ex. Verba & Nie, 1972; Wolfinger & Rosenstone, 1980.

⁶² T.ex. Jackson, 1996; Lijphart, 1997; Strömblad, 2003.

⁶³ T.ex. Leighley & Nagler, 1992 (a); Leighley & Vedlitz, 1999; Timpone, 1998.

⁶⁴ Strömblad, 2003, s. 1.

Det är fina ord. Verklighetens demokratier befinner sig dock långt ifrån detta idealtillstånd och Sverige är i detta sammanhang inget undantag. Som teoridiskussionen i nästa avsnitt ska visa finns det ett starkt positivt samband mellan socioekonomisk status och valdeltagande.

Medborgarskapet kan i enlighet med Thomas H. Marshalls klassiska schematisering delas upp i tre kategorier; civilrättsligt, politiskt och socialt medborgarskap.⁶⁵ Enligt Marshall byggdes medborgarskapet ut i 1700-talets England⁶⁶ med början i de grundläggande civila rättigheterna (likhet inför lagen, yttrandefrihet, religionsfrihet etc.). Under 1800-talet och början av 1900-talet utökades medborgarskapet med politiska rättigheter (rösträtt osv.), vilket under 1900-talet slutligen utökades till att även inkludera sociala rättigheter (rätt till utbildning, en viss grundläggande socioekonomisk nivå/standard etc.).⁶⁷ Ett anständigt och värdigt liv skulle alltid garanteras alla medborgare oberoende om de aktivt bidrog till det gemensamma väståndet i samhället eller inte. Denna idé medförde enligt Bauman att rätten till ett värdigt liv blev en fråga om politiskt medborgarskap snarare än om ekonomisk prestationsförmåga. ”Principen om *allmän* välfärd gäller i sin rena form likhet i behov som överskuggar ojämlikheten i förmågan att betala.”⁶⁸

Bo Rothstein utreder i *Vad bör staten göra?* hur staten bör förhålla sig till individen. *Autonomiprincipen* (att staten bör förhålla sig neutral mot medborgarna och till individens val av olika livsprojekt) ställs mot den *kommunitära* principen (medborgarna ses som en kollektiv grupp med vissa definierade gemensamma värderingar värda att försvara).⁶⁹ Debatten för eller emot välfärdsstaten handlar i grunden om olika uppfattningar kring vilken princip som bör föredras samt dess konsekvenser.⁷⁰ Liberaler och nyliberaler anser att autonomiprincipen bör råda eftersom välfärdsstaten inkräktar på individens autonomi och förmåga att förverkliga sina livsprojekt. Vänstertänkare och socialister anser å sin sida att den komunitära principen bör vara den överordnade. Detta eftersom de tycker att liberalerna förbiser det faktum att medborgarnas möjligheter att förverkliga sina livsprojekt kraftigt skiljer sig åt på grund av strukturellt betingade materiella skillnader (t.ex. arvsrätt, äganderätt osv.).

Förespråkare för välfärdsstaten brukar vanligtvis anföra att legal och politisk jämlikhet inte betyder speciellt mycket såvida inte en motsvarande social och ekonomisk jämlikhet föreligger i samhället. Den omfördelningspolitik som sker inom en välfärdsstat från mer till mindre bemedlade medborgare ses av förespråkarna för välfärdsstaten således inte bara som önskvärd utan som en direkt

⁶⁵ Marshall, 1949, s. 74.

⁶⁶ Utvecklingen följde ett likartat mönster även i Sverige och andra västdemokratier. Det bör dock påpekas att införandet av allmän och lika rösträtt inte skedde enligt samma mönster i alla västdemokratiska stater.

⁶⁷ Marshall, 1949; Erlingsson, 2001, s. 135.

⁶⁸ Bauman, 1998, s. 67 f.

⁶⁹ Rothstein, 1994, s. 38 ff.

⁷⁰ Då konsekvenserna av vilken princip som föredras och således vilken typ av stat (nattväktarstat – välfärdsstat) som införs även får återverkningar för det sociala medborgarskapet är det intressant att här kort återge den teoretiska diskussionen.

förutsättning för en väl fungerande demokrati.⁷¹ En av statens främsta åtaganden bör i enlighet med denna argumentationslinje vara att förse medborgarna med grundläggande resurser ”som gör det möjligt för medborgarna att uppträda som fria och jämbördiga i den politiskt diskursen”.⁷² Ojämliga socioekonomiska levnadsvillkor i ett samhälle leder enligt förespråkarna för välfärdsstaten alltså till ojämlika möjligheter och förutsättningar för politiskt deltagande. Det är ett argument som också stöds av i princip all den forskning som har bedrivits kring politiskt deltagande (se nedan i detta kapitel). Den omfördelade välfärdsstaten ses då som en garant för att politisk jämlikhet och en livskraftig demokrati så långt det är möjligt uppnås i ett samhälle.

Det ökade globaliseringstrycket mot nationalstaten och dess konsekvenser för demokratin har frammanat en omfattande teoriflora.⁷³ I enlighet med ovan förda resonemang och den pessimistiska globaliseringslitteraturen borde den nedmontering av välfärden som skedde i Sverige under 1990-talet ses som ett hot mot de demokratiideal vilka inledningsvis presenterades (att ett högt och jämlikt valdeltagande är av godo för demokratin). Ty om vi accepterar tesen att jämlika socioekonomiska förhållanden är en förutsättning för politisk jämlikhet är det oroande för den svenska demokratin att de ekonomiska och sociala klyftorna växer i dagens Sverige. Storstadssatsningen må vara otillräcklig i strävan att vända denna negativa trend; sett ur den svenska demokratiutredningens perspektiv är det emellertid ett steg i rätt riktning.

3.2.2 Den socioekonomiska modellen

Statsvetare (främst Harold F Gosnell och Herbert Tingsten) fastställde så tidigt som runt 1930 att socioekonomiska faktorer spelade in på valdeltagande.⁷⁴ Den forskningsagenda som har väglett forskningen kring valdeltagande över de senaste trettio åren, vilken till stor del är giltig än idag, lanserades 1972 i en klassisk studie av de amerikanska forskarna Verba och Nie.⁷⁵ Studien, i vilken den grundläggande socioekonomiska modellen (ses-modellen) presenterades,⁷⁶ visade tydligt på betydelsen av socioekonomisk status för valdeltagande (politiskt deltagande). Detta samband är idag allmänt vedertaget inom valdeltagandeforskningen.⁷⁷ Modellen hävdar att valdeltagande (politiskt deltagande) drivs av *individuella resurser* (tid, pengar, färdigheter etc.) och av *medborgerliga uppfattningar* (individens uppfattningar om sig själv och/eller det politiska systemet). Eftersom individer med högre socioekonomisk status vistas i sociala miljöer som uppmuntrar till samt förstärker politiska deltagandenormer

⁷¹ Erlingsson, 2001, s. 135 ff.

⁷² Rothstein, 1994, s. 191.

⁷³ För en översikt av den teoretiska litteraturen på området se: Erlingsson, 2001.

⁷⁴ Lijphart, 1997, s. 1 f.; Strömblad, 2003, s. 16 f.

⁷⁵ Leighley, 1995, s. 197.

⁷⁶ Verba & Nie, 1972, s. 125 ff.

⁷⁷ För en analys av socioekonomiska faktorerers stabilitet över tid se: Leighley & Nagler, 1992 (b).

och individuella färdigheter är det mer troligt att de röstar (deltar politiskt) i högre grad än individer med lägre socioekonomisk status. Empiriska studier⁷⁸ har genomgående visat på att ju högre en individs utbildning och inkomst desto större är sannolikheten för att individen i fråga ska rösta i ett val.⁷⁹

Ålder och kön har också visat sig ha betydelse för valdeltagande i samband med socioekonomiska faktorer (utbildning, inkomstnivå och typ av jobb). Generellt sett ökar valdeltagande med ålder även om en viss nedgång kan skönjas för de allra äldsta. Detta fenomen brukar beskrivas med en *livscykelmodell*.⁸⁰ Traditionellt sett har män i allmänhet deltagit i politiken i högre utsträckning och även röstat i högre grad än kvinnor. Denna trend har dock förändrats och utjämnats under de senaste decennierna. Varför det inte har varit så tidigare har av forskare förklarats med alltifrån skillnader i socialisering, familjeansvar, demografi etc.⁸¹ Wolfinger & Rosenstone hävdade dock att kvinnor röstar i lika hög grad som män när andra socioekonomiska variabler hålls konstanta.⁸²

Civilstånd, dvs. huruvida en individ är gift eller inte, har också visat sig inverka på valdeltagande; gifta röstar i högre grad än ensamstående. Tänkbara förklaringar till detta fenomen har presenterats som att ett visst socialt tryck skulle kunna föreligga makar emellan och/eller att informationskostnaderna kring valhandlingen reduceras i ett parförhållande.⁸³

3.2.2.1 Kritik mot den socioekonomiska modellen

En paradox som har lett till viss kritik mot ses-modellen är att utbildningsnivån, medelinkomsten och medellivslängden har höjts i västvärldens demokratier under de senaste decennierna. Detta samtidigt som valdeltagandet stadigt har minskat under samma period.⁸⁴ Självfallet medför denna paradox problem för ses-modellen eftersom högre utbildningsnivå, ökade inkomster och en äldre befolkning borde leda till högre valdeltagande snarare än lägre. Faktorer som t.ex. minskad politisk effektivitet, minskat förtroende för politiker, minskad oro över valutgången, minskad partiidentifikation, samt en mer heterogen väljarkår, har angetts som orsaker till denna paradox.⁸⁵ Någon allmänt vedertagen förklaring till utvecklingen existerar dock ännu inte. Det blir en av de främsta utmaningarna för forskare inom valdeltagandeområdet att ta sig an framöver.

⁷⁸ T.ex. Wolfinger & Rosenstone, 1980, s. 13-36.

⁷⁹ Leighley, 1995, s. 183.

⁸⁰ Leighley, 1995, s. 184; Verba & Nie, 1972, s. 138 ff.; Wolfinger & Rosenstone, 1980, s. 37 ff.

⁸¹ Leighley, 1995, s. 184.

⁸² Wolfinger & Rosenstone, 1980, s. 41 f.

⁸³ För en mer utförlig förklaring se: Teorell & Westholm, 1999, s. 159; Wolfinger & Rosenstone, 1980, s. 37 ff.

⁸⁴ Se t.ex. Leighley & Nagler, 1992 (a), s. 718; Tam Cho, 1999, s. 1140.

⁸⁵ Tam Cho, 1999, s. 1140 ff.

Paradoxen får även återverkningar för min valdeltagandestudie. Ty ökade resurser och förhöjda nivåer avseende utbildning och medelinkomst kanske inte nödvändigtvis leder till att valdeltagandet ökar trots att detta är vad man utifrån teoretiska antaganden kan förvänta sig. Jag hoppas att min undersökning kan medverka till att kasta mer ljus över problematiken.

3.2.3 Strukturella/kontextuella faktorer

En växande teoretisk strömning inom valdeltagandeforskningen betonar vikten av att ta med strukturella och kontextuella faktorer i analysen av olika socioekonomiska gruppers valdeltagande. Denna teoriströmning hävdar inte att individuella resurser och psykologiska skäl är oviktiga för valdeltagande utan endast att större fokus måste riktas mot strukturella och kontextuella faktorer. Det är väl känt att *strukturella faktorer*, t.ex. typ av valsysteem, utformning av regler för röstregistrering, valdag, införande av röstplikt, valfrekvens, tillåtelse av poströstning, informationsspridning i valkampanjer och andra mobiliserande elitaktiviteter etc. påverkar valdeltagandets omfattning. Komplicerade regler för röstregistrering gör det svårare och jobbigare för lägre utbildade medborgare att bli registrerade jämfört med högutbildade; om valdagen är på en vardag missgynnar det individer som har svårare att styra över sin arbetstid, dvs. oftast individer med lägre socioekonomisk status;⁸⁶ högutbildade individer har lättare att informera sig om politik och tillgodogöra sig information osv. Dyliga faktorer påverkar alltså individer inom olika socioekonomiska grupper i olika hög grad, vilket medför att socialt eftersatta grupper röstar i mindre omfattning än grupper med högre socioekonomisk status.⁸⁷

Kontextuella faktorer, dvs. faktorer som härrör till individens sociala miljö (kollektiva resurser, normer, sociala nätverk osv.), har enligt viss forskning visat sig inverka på valdeltagande.⁸⁸ ”En kontextuell effekt registreras om omgivningen – eller ’kontexten’ – har en självständig betydelse för individens attityder och handlingsmönster”.⁸⁹ Den svenske forskaren Per Strömblad undersökte i en nyligen publicerad avhandling politiskt deltagande i fattiga områden samt i invandrartäta, fattiga områden i Stockholm. Strömblad fann att individer blir mindre politiskt engagerade och även röstar i mindre omfattning av att bo i fattiga områden. Individer som visar upp en liknande uppsättning egenskaper och resurser kan i enlighet med denna teori uppvisa stora skillnader i politiskt engagemang och benägenhet att utnyttja sin rösträtt, endast beroende på vilken social miljö de vistas i. ”Oberoende av den egna socioekonomiska statusen

⁸⁶ De två nyss nämnda exemplen gäller mer för t.ex. USA än för Sverige. För att illustrera min poäng är dessa exempel dock användbara.

⁸⁷ Feddersen & Pesendorfer, 1999; Lijphart, 1997; Pettersson m.fl., 1989; Pettersson m.fl., 1998; Stein, 1998; Timpone, 1998.

⁸⁸ Knoke, 1990; Strömblad, 2003.

⁸⁹ Strömblad, 2003, s. 2 f.

tenderar individer i områden med hög arbetslöshet att vara mindre delaktiga i demokratin”.⁹⁰

Däremot fann Strömblad att individer inte blir mindre politiskt engagerade av att bo i fattiga invandratäta bostadsområden. Han förklarar detta med att vissa fattiga områden – de mer invandratäta – historiskt sett har fått mer uppmärksamhet i form av offentlig-politiska satsningar. Dessa områden kan enligt Strömblad betraktas som mer *politiktäta*, vilket har medfört att invånarna i de utsatta, invandratäta stadsdelarna anser sig ha större möjligheter att kunna nå politiskt inflytande. Det är viktigt att poängtera att offentlig-politiska interventioner enligt Strömblad inte har motverkat segregationen som sådan. Däremot tycks dylika satsningar kunna stävja segregationens negativa konsekvenser för demokratin.⁹¹ Resultaten är viktiga för mig då de har stor förklaringspotential för valdeltagande i de utsatta områden jag undersöker i denna studie. Ökad politiktäthet, t.ex. i form av storstadssatsningen, skulle i enlighet med Strömblads teori alltså kunna medföra ett högre valdeltagande.

En annan del i denna forskning är mobiliseringsteori. Mobiliseringsmodellen hävdar i stort att valdeltagande (politiskt deltagande) drivs av individuella faktorer och politiska möjligheter, vilka struktureras av individens sociala miljö. Forskningen kring valdeltagande och mobilisering betonar alltså att valdeltagande inte bara drivs av individuella (interna) faktorer utan i hög grad även bestäms av externa faktorer. Mobiliseringsteori har fått stöd i ett flertal empiriska undersökningar på aggregerad nivå, främst utförda i USA. Studierna visar på att valdeltagandet är högre i val där valutgången förväntas bli jämn, i valkretsar med hård konkurrens, där kampanjutgifterna är höga osv.⁹² Mobilisering kan vara både avsiktlig och oavsiktlig⁹³. En viktig del av denna forskning berör medlemskap i fackföreningar, politiska sammanslutningar och andra typer av föreningar med mobiliserande potential. Organisatoriska incitament kan enligt denna forskning avsevärt minska socioekonomiska skillnader i valdeltagande och i allmänhet medverka till att valdeltagandet blir högre. Att så är fallet har empiriskt stöd.⁹⁴

3.2.4 Etniska skillnader i valdeltagande och minoriteter

Forskningen kring etniska skillnader och minoriteter spretar åt lite olika håll och resultaten är inte entydiga.⁹⁵ De spretande resultaten antyder att fenomenet är mycket komplext och föränderligt. Resultaten låter sig heller inte jämföras på ett enkelt sätt mellan exempelvis USA och Sverige eftersom många samhällsförhållanden (minoritetsgruppernas sammansättning, vallagar etc.) ser

⁹⁰ Ibid., s. 2.

⁹¹ Ibid., s. 8 f; 103 ff.

⁹² Jackson, 1996; Leighley, 1995, s. 188 f.

⁹³ Leighley, 1996.

⁹⁴ Se t.ex. Radcliff & Davis, 2000.

⁹⁵ Leighley, 1995, s. 184.

helt olika ut. Vad gäller USA koncentrerade sig flertalet av de tidigare studierna på skillnader mellan svarta och vita.⁹⁶ När man kontrollerade för socioekonomiska variabler visade det sig att svarta medborgare med socioekonomisk status motsvarande den hos vita medborgare ofta röstade (deltog politiskt) i samma eller högre grad än vita. Allt beroende på vilken tidsperiod som mättes.⁹⁷ Att svarta (och minoriteter i allmänhet) röstar i mindre utsträckning förklarades därför utifrån skillnader i strukturella och kontextuella faktorer.⁹⁸

Tam Cho har dock visat att ses-modellen inte går att applicera fullt ut på minoriteter på samma sätt som för vita i västvärldens demokratier. För minoriteter är det istället graden av integration och socialisering (social samhörighetsteori) som bestämmer sannolikheten för att en individ ska rösta.⁹⁹ Vidare har vikten av att inte klumpa ihop minoriteter visat sig viktig, vilket även gäller för Sverige. Minoriteter är heterogena grupper, något man måste ta hänsyn till vid analyser av dessa gruppers valdeltagande. Dessutom röstar och deltar olika minoritetsgrupper politiskt i olika omfattning.¹⁰⁰ Andra teorier (psykologiska resurser; gruppidentitet/-medvetenhet; gruppkonflikt) har också lagts fram och testats mot varandra med varierande resultat för olika minoritetsgrupper.¹⁰¹

3.2.5 Den ekonomiska teoriströmningens förklaring av varför individer tillhörande olika socioekonomiska grupper röstar i olika stor utsträckning

För att återknyta till kapitel 3.1 så erbjuder även den ekonomiska teoriströmningen en förklaring till det socioekonomiskt sett snedfördelade valdeltagandet i allmänna val. Röstningsförfarandet är i enlighet med Downs teori förenat med vinster respektive kostnader; medborgare röstar när vinsterna av röstning är större än kostnaderna. Olika positiva och negativa incitament, dvs. individuella, strukturella och kontextuella möjligheter och begränsningar ökar eller minskar kostnaderna för valhandlingen. Detta ger i sin tur olika effekter på valdeltagande för olika individer. Socioekonomisk status tenderar att variera direkt med kostnader och indirekt med vinster av att rösta. Eftersom det är mer *kostsamt* för individer med lägre socioekonomisk status att informera sig om politik, att informera sig om röstningsförfarandet, att ta sig till vallokalen, osv. medför det att individer med lägre socioekonomisk status tenderar att rösta i mindre omfattning.¹⁰² Individer med lägre socioekonomisk status har dessutom inte samma möjligheter att få uppleva potentiella *vinster* av att rösta jämfört med

⁹⁶ T.ex. Verba & Nie, 1972; Bobo & Gilliam, 1990.

⁹⁷ Leighley, 1995, s. 184 f.

⁹⁸ T.ex. Bobo & Gilliam, 1990.

⁹⁹ Tam Cho, 1999; se även Leighley & Vedlitz, 1999.

¹⁰⁰ Bäck & Soninen, 1994; Leighley & Vedlitz, 1999.

¹⁰¹ Leighley & Vedlitz, 1999.

¹⁰² Radcliff & Davis, 2000, s. 133.

individer med högre socioekonomisk status. Detta faktum medför att de röstar i mindre omfattning.¹⁰³

Skillnader i valdeltagande kan minskas med hjälp av olika typer av mobilisering (valkampanjer, medlemskap i fackföreningar och politiska partier osv.) eller med hjälp av strukturella incitament (röstplikt, val på en helgdag etc.) och kontextuella incitament (offentlig-politiska insatser). Detta eftersom sådana incitament ökar vinsterna respektive sänker kostnaderna för valhandlingen. Huruvida man finner den ekonomiska teoriströmningens förklaring av varför individer tillhörande olika socioekonomiska grupper röstar i olika omfattning övertygande eller ej må vara individuellt. Enligt min mening råder det dock ingen tvekan om att den ekonomiska teoriströmningen kan förklara detta fenomen på ett logiskt godtagbart sätt.

¹⁰³ Tam Cho, 1999.

4 Empirisk valdeltagandestudie

I detta avsnitt presenteras valdeltagandet inom de utsatta bostadsområdena i storstadssatsningen (Tabell 1.) och de bostadsområden som ingår i kontrollgruppen (Tabell 2.). Valresultaten för 1991 och 1994 års val till kommunfullmäktige presenteras, som tidigare har nämnts, endast i syfte att översiktligt visa hur trenden har sett ut över det senaste decenniet.¹⁰⁴ Det intressanta för undersökningen är dock enbart huruvida positiva förändringar kan skönjas för 2002 års val jämfört med 1998 års val. Huruvida den negativa valdeltagandetrenden bröts eller inte avser alltså egentligen endast valen 1998 och 2002. I resultatdiskussionen kommer betoningen följaktligen naturligt att ligga på de två senast genomförda valen till kommunfullmäktige.

4.1 Valdeltagande i storstadssatsningens områden

Tabell 1.					
Valår	1991	1994	1998	2002	
Kommun/område	Valdeltagande i %				Bruten trend? (Ja/Nej/Oföränd.)
Stockholm	81,6	81,2	76,9	77,7	Ja
Husby	67,7	66,5	55,6	56,3	Ja
Rågsved	74,3	71,9	62,3	61,9	Nej
Tensta	63,8	63,6	56,7	55,8	Nej
Skärholmen	74,1	72,7	64,7	62,8	Nej
Rinkeby	56,1	53,1	49,3	51,5	Ja
Göteborg	81,4	81,2	73,4	74,2	Ja
Bergsjön	65,1	64,9	52,1	54,6	Ja

¹⁰⁴ Intressant att notera är att valdeltagandet ökade i 1994 års kommunala val inom majoriteten av områdena som omfattas av studien. Således är valdeltagandetrenden för många områden inte konsekvent sjunkande över de tre val som redovisas före valet 2002. Dock sjönk valdeltagandet kraftigt för samtliga områden mellan valen 1994 och 1998. En helomfattande analys av den kraftiga valdeltagandeminskningen i 1998 års val och hur den kan förklaras omfattas inte av denna studie.

Gårdsten	57,4	59,8	44,5	46,2	Ja
Hjällbo	59,8	60,5	45,8	50,0	Ja
(Norra) Biskopsgården	68,9	68,7	56,7	56,8	Ja
Malmö	82,1	80,9	73,0	72,5	Nej
Fosie	78,9	78,1	67,5	64,6	Nej
Hyllie	84,1	82,2	73,4	73,7	Ja
Rosengård	66,3	65,8	55,5	53,9	Nej
Södra Innerstaden	73,5	71,9	61,2	62,8	Ja
Botkyrka	76,2	76,6	69,3	68,7	Nej
Alby	66,9	66,8	58,9	56,9	Nej
Fittja	60,6	61,8	50,2	52,7	Ja
Hallunda- Norsborg	73,3	74,1	65,0	63,1	Nej
Haninge	81,7	81,5	75,4	74,7	Nej
Jordbro	72,8	72,0	64,0	63,9	Nej
Huddinge	81,6	82,0	76,5	75,9	Nej
Flemmingsberg	67,3	69,7	58,9	57,5	Nej
Vårby Gård	64,7	64,9	56,8	55,4	Nej
Västra Skogås	72,8	73,5	67,1	67,1	Oföränd.
Södertälje	78,5	79,1	72,1	71,9	Nej
Fornhöjden	71,1	71,1	61,9	65,2	Ja
Geneta	72,7	70,7	64,1	63,2	Nej
Hovsjö	59,9	65,5	54,8	56,4	Ja
Ronna	68,6	70,3	61,8	65,0	Ja
Summa					12 Ja 12 Nej 1 Oföränd.

I **Stockholm** gick valdeltagandet generellt sett upp från 76,9 procent i valet 1998 till 77,7 procent i valet 2002. Den generella ökningen verkar emellertid inte ha orsakats av genomgående positiva förändringar i de utsatta bostadsområdena ty resultaten spretar åt olika håll. Valdeltagandet gick upp med 0,7 procent i Husby och med 2,2 procent i Rinkeby, dvs. i de områden som hade procentuellt sett lägst valdeltagande av de fem områdena i valet 1998. Däremot fortsatte valdeltagandet att sjunka med 0,4 procent i Rågsved, 0,9 procent i Tensta och 1,9 procent i Skärholmen. Det är således svårt att med hjälp av statistik påvisa att

storstadssatsningen generellt sett har haft positiva effekter på valdeltagandet i de fem Stockholmsområdena.

Valdeltagandet ökade generellt sett även i **Göteborg** från 73,4 procent till 74,2 procent. Detta resultat ser ut att kunna ha ett samband med de ökningarna som skedde i alla de fyra utsatta stadsdelarna i storstadsprojektet; Bergsjön ökade med 2,5 procent, Gårdsten med 1,7 procent, Hjällbo med 4,2 procent och Biskopsgården med 0,1 procent. Här ser det faktiskt ut som om storstadssatsningen indirekt har haft positiva effekter på valdeltagandet (det demokratiska deltagandet), ett mål som fanns inskrivet i de lokala utvecklingsavtalen¹⁰⁵ för Göteborgs utsatta stadsdelar. Denna slutsats är dock problematisk att dra eftersom jag endast kan garantera att resultaten exakt stämmer för Bergsjön och Gårdsten.¹⁰⁶

Vad gäller **Malmö** så gick valdeltagandet generellt sett ner från 73,0 procent till 72,5 procent. Liksom för områdena i Stockholm spretar resultaten även i Malmö åt olika håll. I Hyllie och Södra Innerstaden gick valdeltagandet upp från 73,4 till 73,7 procent, respektive från 61,2 till 62,8 procent; i Fosie och Rosengård sjönk valdeltagandet emellertid ytterligare från 67,5 till 64,6 procent, respektive från 55,5 till 53,9 procent. Några paralleller kan inte dras till områdena i Stockholm eftersom valdeltagandet minskade i Rosengård som hade lägst valdeltagande 1998 och ökade i Hyllie som hade högst andel röstande 1998. I de lokala utvecklingsavtalen¹⁰⁷ för Malmös utsatta bostadsområden fanns ett mål om att valdeltagandet skulle öka med tre procentenheter vid 2002 års val inskrivet. Detta mål var inte i ens närheten av att uppnås. Dessutom kan genomgående positiva förändringar av storstadssatsningen på valdeltagandet i Malmö inte påvisas.

Detsamma gäller för de utsatta områdena i **Botkyrka**, **Haninge** och **Huddinge**; valdeltagandet gick generellt sett ner i samtliga tre kommuner. I Fittja, som hade den lägsta andelen röstande av de utsatta områdena i Botkyrka i 1998 års val, ökade valdeltagandet från 50,2 till 52,7 procent. Denna ökning var i och för sig positiv. I det lokala utvecklingsavtalet var emellertid ett mål om 70 procents valdeltagande inskrivet. Detta mål nåddes alltså inte. Andelen röstande minskade i Alby från 58,9 till 56,9 procent liksom i Hallunda-Norsborg från 65,0 till 63,1 procent. I de lokala utvecklingsavtalen fanns målsättningar om 10 procents ökning för Alby respektive 2 procents ökning för Hallunda-Norsborg inskrivna. Inte heller dessa mål var ens nära att uppnås. I Jordbro minskade andelen röstande med endast 0,1 procent från 64,0 till 63,9 procent. Den negativa trenden bröts dock inte. Även Huddinge kommun hade satt upp ett övergripande mål om ökat valdeltagande för 2002 i de lokala utvecklingsavtalen. Den negativa trenden fortsatte dock även för Flemmingsberg och Vårby Gård där valdeltagandet sjönk från 58,9 till 57,5 procent, respektive från 56,8 till 55,4

¹⁰⁵ De lokala utvecklingsavtalen finns, som tidigare nämnts, att ladda ner på storstadsdelegationens hemsida (<http://www.storstad.gov.se>).

¹⁰⁶ Se kapitel 1.3 för en utförligare förklaring.

¹⁰⁷ Storstadsdelegationens hemsida (<http://www.storstad.gov.se>).

procent. Undantaget utgörs i Huddinge av Västra Skogås där valdeltagandet låg kvar på samma nivå, dvs. 67,1 procent. Storstadssatsningen har alltså heller inte medfört entydigt positiva effekter på valdeltagande i de utsatta områdena inom ovan nämnda kommuner.

I **Södertälje** minskade andelen röstande generellt sett från 72,1 till 71,9 procent. Det är dock intressant att notera att valdeltagandet ökade i de tre stadsdelar av fyra utvalda som hade lägst andel röstande i 1998 års val; i Fornhöjden från 61,9 till 65,2 procent, i Hovsjö från 54,8 till 56,4 procent, liksom i Ronna från 61,8 till 65,0 procent. Vad gäller både Fornhöjden och Ronna är ökningarna kraftiga. Det negativa undantaget utgörs i Södertälje av Geneta där andelen röstande minskade från 64,1 till 63,2 procent. Även om den negativa trenden inte bröts för alla de fyra utsatta bostadsområdena i Södertälje och resultaten inte är entydiga verkar det som om storstadssatsningen kan ha haft positiva effekter på valdeltagandet. Detta med tanke på de kraftiga ökningarna av andelen röstande i Fornhöjden och Ronna.

Som *Tabell 1.* och resultatdiskussionen ovan tydligt visar är det svårt att påvisa att det verkligen är storstadssatsningen som har lett till att valdeltagandet ökade i 12 av de 24 utsatta bostadsområdena. Innan generella slutsatser kan dras måste resultaten för områdena i storstadssatsningen jämföras med resultaten för områdena i kontrollgruppen. Dessa områden är genomgående lika socialt utsatta som de stadsdelar vilka ingår i storstadssatsningen. Emellertid var kontrollgruppens områden inte föremål för offentlig-politiska insatser i samma utsträckning som områdena i storstadssatsningen under perioden 1998-2002. Enligt min bihypotes borde kontrollgruppens områden därför skilja sig från storstadssatsningens områden gällande trender i valdeltagande.

4.2 Valdeltagande i kontrollgruppens områden

Tabell 2.					
Valår	1991	1994	1998	2002	
Kommun/område	Valdeltagande i %				Bruten trend? (Ja/Nej/Oföränd.)
Botkyrka	76,2	76,6	69,3	68,7	Nej
Storvreten	67,1	69,1	62,9	61,8	Nej
Sollentuna	86,9	86,5	82,1	81,9	Nej
Sollentuna C	66,0	66,0	57,1	59,1	Ja
Uppsala	84,1	85,4	79,7	79,7	Oföränd.
Gottsunda	78,5	81,2	60,8	63,8	Ja

Eskilstuna	81,2	81,9	75,7	74,1	Nej
Årby	67,3	67,7	54,4	57,1	Ja
Norrköping	83,4	83,7	76,7	76,4	Nej
Tingstad församling	72,2	75,1	67,4	67,5	Ja
Jönköping	86,6	86,3	81,5	80,7	Nej
Råslätt	78,8	77,1	59,0	59,6	Ja
Helsingborg	82,1	81,8	75,4	74,6	Nej
Högaborg	67,3	65,7	52,5	53,2	Ja
Kristianstad	84,4	84,5	78,0	77,6	Nej
Gamlegården	69,3	71,5	56,6	55,0	Nej
Halmstad	85,1	85,4	78,8	78,4	Nej
Andersberg	61,9	66,1	51,0	50,7	Nej
Göteborg	81,4	81,2	73,4	74,2	Ja
Lövgärdet	64,0	63,7	54,1	51,8	Nej
Hammarkullen	69,0	69,4	57,8	56,2	Nej
Trollhättan	84,2	84,9	78,9	77,5	Nej
Kronogården	69,0	71,1	60,6	59,5	Nej
Örebro	85,3	85,8	79,8	80,6	Ja
Marbacken- Varberga- Tornfalkgatan	70,5	72,7	59,9	65,1	Ja
Västerås	82,9	83,8	77,0	76,3	Nej
Råby	80,7	70,6	61,5	59,3	Nej
Summa					7 Ja 7 Nej

I **Botkyrka** kommun gick valdeltagandet ner från 69,3 till 68,7 procent. Området Storvreten följer det förväntade mönstret och andelen röstande minskade från 62,9 till 61,8 procent. Likaså minskade valdeltagandet genomgående i **Kristianstad**, **Halmstad**, **Trollhättan** och **Västerås**. De utvalda stadsdelarna uppvisar i likhet med kommunerna i stort en fortsatt minskning i andelen röstande; Gamlegården i Kristianstad ner från 56,6 till 55,0 procent, Andersberg i Halmstad ner från 51,0 till 50,7 procent, Kronogården i Trollhättan ner från 60,6 till 59,5 procent och

Råby i Västerås ner från 61,5 till 59,3 procent. I **Göteborg** gick valdeltagandet generellt sett upp. Vad gäller Lövgärdet och Hammarkullen fortsatte valdeltagandet dock att gå ner från 54,1 till 51,8 procent, respektive från 57,8 till 56,2 procent. Dessa båda resultat är intressanta med tanke på att valdeltagandet i de utsatta bostadsområdena i Göteborg som ingår i storstadssatsningen generellt sett ökade.¹⁰⁸

Tvärtemot förväntningarna gick valdeltagandet upp i **Sollentuna C** (från 57,1 till 59,1 procent), Gottsunda i **Uppsala** (från 60,8 till 63,8 procent), Årby i **Eskilstuna** (från 54,4 till 57,1 procent), Tingstad församling i **Norrköping** (från 67,4 till 67,5 procent), Råslätt i **Jönköping** (från 59,0 till 59,6 procent), Högaborg i **Helsingborg** (från 52,5 till 53,2 procent) och Marbacken-Varberga-Tornfalkgatan i **Örebro** (från 59,9 till 65,1 procent). Ökningarna i Gottsunda, Årby och Marbacken-Varberga-Tornfalksgatan var dessutom lika kraftiga som för vissa av storstadssatsningens områden. Den sjunkande valdeltagandetrenden bröts generellt sett endast i Örebro bland de kommuner i vilka valdeltagandet i de utvalda områdena ökade. Valdeltagandet ökade som *Tabell 2* visar i 7 av de 14 utvalda bostadsområdena i kontrollgruppen.

4.3 Resultatjämförelse mellan de två grupperna

Efter resultatgenomgången av valdeltagandet för områdena inom de båda grupperna är det svårt att se några direkta och tydliga samband. Den nedåtgående valdeltagandetrenden bröts i 12 av de 24 utsatta områden som omfattas av storstadssatsningen i valet år 2002; å andra sidan bröts den negativa trenden även i 7 av de 14 utvalda jämförelseområdena i kontrollgruppen. Inom vissa av storstadssatsningens utsatta stadsdelar skedde stora positiva valdeltagandeförändringar mellan 1998 och 2002 års kommunala val (t.ex. i Rinkeby, Bergsjön, Hjällbo, Fittja, Fornhöjden och Ronna). Liknande positiva förändringar skedde dock även inom kontrollgruppens områden (t.ex. i Sollentuna C, Gottsunda, Årby, Högaborg och Marbacken-Varberga-Tornfalkgatan). Extra resurser hade inte satts in i kontrollgruppens områden mellan åren 1998-2002. Således kan det inte uteslutas att de positiva förändringarna i storstadssatsningens områden var ett verk av slumpen eller orsakades av andra faktorer än storstadssatsningen och dess effekter.

En generell faktor som skulle kunna påverka valdeltagandet är vädret.¹⁰⁹ Det kan ibland skilja flera procent mellan två val endast på grund av olika

¹⁰⁸ Jag kommer att diskutera de intressanta resultaten gällande områdena i Göteborg mer utförligt i nästföljande avsnitt, dvs. under kapitel 4.3.

¹⁰⁹ Det finns som jag ser det inga andra faktorer som generellt sett skulle kunna inverka på valdeltagandet i kommunala val i de utsatta områdena. Det finns andra faktorer som härrör till den lokala nivån (specifika frågor, starka/svaga politiker osv.). Dylika faktorer är dock inte intressanta för min undersökning.

väderförhållanden (goda väderförhållanden – extrema väderförhållanden). Detta eftersom många struntar i att rösta om det är dåligt väder på valdagen. Jag kontrollerade därför väderförhållandena på respektive valdag.¹¹⁰ På valdagen 1998 var det uppehåll hela dagen i Stockholm, Göteborg och Malmö. I Stockholm var maxtemperaturen 14,2 grader, 17,6 grader i Göteborg och 17,9 grader i Malmö. Följaktligen är det rimligt att anta att det även var uppehåll och liknande temperaturer i kontrollgruppens övriga städer i södra Sverige. På valdagen 2002 föll 0,3 mm regn i Stockholm och maxtemperaturen var 14,5 grader. I Göteborg föll 1,5 mm regn och maxtemperaturen var 18,5 grader. Malmö hade uppehåll hela dagen och maxtemperaturen var 17,7 grader. Även år 2002 är det således rimligt att anta att väderförhållandena var relativt sett goda i kontrollgruppens övriga städer. Resultaten ovan visar tydligt att vädret inte kan förklara den stora nedgången i valdeltagande år 1998. Vädret var dessutom något sämre på valdagen år 2002 jämfört med 1998. Således är det uppenbart att valdeltagandeökningarna vid 2002 års val i de 12 områdena i storstadssatsningen och de 7 områdena i kontrollgruppen inte hade med bättre väderförhållanden att göra.¹¹¹

De intressantaste resultaten kommer utan tvekan från områdena i Göteborg. Valdeltagandet ökade i alla de fyra utsatta områdena i storstadssatsningen men fortsatte att minska i de båda utvalda stadsdelarna som inte omfattades av storstadssatsningen. Den tydliga skillnaden mellan de två kategorierna av områden indikerar att storstadssatsningen har lett till positiva förändringar i valdeltagande. Problemet är (som nämndes i kapitel 1.3) dock att valdistrikten för Norra Biskopsgården, Hjällbo och Hammarkullen inte är strikt avgränsade i enlighet med bostadsområdesgränserna. Resultaten måste därför tolkas med viss försiktighet. Det medför att det inte med hundra procents säkerhet kan fastställas att de positiva förändringarna i Göteborgsområdena är ett resultat av storstadssatsningen.

I vissa fall ökade valdeltagandet inom t.ex. Stockholm, Botkyrka och Södertälje i de utsatta stadsdelar som hade lägst valdeltagande av de utvalda i storstadssatsningen. Nämda samband ställs dock på ända eftersom trenden bröts i exempelvis Hyllie i Malmö och Västra Skogås i Huddinge. Detta trots att nämnda områden uppvisade högst valdeltagande av de utvalda i respektive kommun i valet 1998. Trenden bröts dock inte i områdena Rosengård och Vårby Gård som inom Malmö och Huddinge uppvisade lägst valdeltagande 1998.

Jag detaljstuderade de lokala utvecklingsavtalen för att försöka hitta skillnader i direkta åtgärder som har kunnat medföra skillnader i valdeltagande mellan de stadsdelar där valdeltagandet ökade och de stadsdelar där valdeltagandet minskade. I exempelvis Botkyrka sattes omfattande åtgärder in för att få till stånd ett ökat valdeltagande inom alla de tre utvalda områdena; valdeltagandet ökade emellertid endast i Fittja. I de lokala åtgärdsplanerna för stadsdelarna i Göteborg fanns inte en ökning av valdeltagandet direkt specificerad. Trots det ökade valdeltagandet i alla de utsatta bostadsområdena. I Malmö, som

¹¹⁰ Valet 1998 genomfördes den 20 september. 2002 genomfördes valet den 16 september.

¹¹¹ Källa: SMHI:s kundtjänst, 2004-05-21.

hade ett mål om tre procentenheters ökning av valdeltagandet för samtliga de fyra utsatta områdena, ökade andelen röstande i två stadsdelar medan det minskade i två. Exempelvis fördes genom olika folkbildningskampanjer kring demokratiskt deltagande en dialog med de boende i den utsatta stadsdelen Rosengård i Malmö (inom de så kallade *Grannskapen*).¹¹² Dessutom tillsattes så kallade *resurspersoner*, delvis i syfte att informera kring och förbättra det demokratiska deltagandet i området. Målet var att valdeltagandet skulle öka med tre procentenheter; tyvärr hjälpte dock inte ens dessa specifika åtgärder upp valdeltagandet i Rosengård. Summa summarum kan inte heller skillnader i direkta åtgärder förklara skillnader i valdeltagande mellan olika utsatta stadsdelar, varken inom eller mellan städer.

¹¹² Se det lokala utvecklingsavtalet för Rosengård för mer detaljerad information kring *Grannskapen* och boendedialogen i området. Storstadsdelegationens hemsida (<http://www.storstad.gov.se>).

5 Slutsatser

Resultaten talar enligt min mening sitt tydliga språk. Det går förvisso att skönja ett trendbrott avseende valdeltagande i ett flertal av de utsatta bostadsområdena. Det går dock inte att påvisa att det var de omfattande offentlig-politiska insatserna i storstadssatsningen som ledde till att valdeltagandet ökade i 12 av de 24 utsatta stadsdelarna i kommunalvalet år 2002. Detta eftersom valdeltagandet även ökade i 7 av de 14 utvalda bostadsområdena i kontrollgruppen. Resultaten skulle alltså kunna vara ett verk av slumpen eller ha orsakats av andra faktorer än storstadssatsningen och dess konsekvenser. Slutsatsen man måste dra är således att ökade offentlig-politiska insatser inom arbetsmarknads- utbildnings- och integrationsområdet inte har givit entydigt positiva effekter på valdeltagandet i de utsatta bostadsområdena. Målet om att valdeltagandet skulle öka i samtliga de 24 utsatta stadsdelarna infriades inte och storstadssatsningen har i detta avseende misslyckats. Resultaten ger följaktligen inte stöd åt min hypotes, dvs. att ökade offentlig-politiska insatser som höjer den allmänna socioekonomiska statusen också leder till att valdeltagandet ökar.

Hur kan då detta icke-resultat förklaras utifrån teoretiska modeller? Enligt teoretiska utsagor från mobiliseringsteori, kontextuell teori och ses-modellen borde man kunna förvänta sig att ökade offentlig-politiska insatser, vilka höjer den allmänna socioekonomiska nivån och ökar informationsmängden kring politik, även leder till att valdeltagandet blir högre. Inom ett flertal av de utsatta områdena ökade förvisso valdeltagandet men resultaten är som sagt inte entydiga. Det är intressant att notera att valdeltagandet i enlighet med ses-modellen är relativt sett lågt i alla de utsatta stadsdelarna i såväl storstadssatsningen som i kontrollgruppen. I övrigt stöds ovan nämnda teorier inte direkt av resultaten i min undersökning.

Många av de utsatta stadsdelarna i storstadssatsningen bebos i hög grad av individer med utländsk bakgrund. I enlighet med Tam Chos forskning är ses-modellen kanske inte en adekvat förklaringsmodell för valdeltagande i invandrantäta områden. Enligt Tam Cho är det istället graden av integration och socialisering som styr sannolikheten för att en individ ska rösta. Det skulle alltså kunna vara så att integrations- och socialiseringsgraden inte ökade nämnvärt i de utsatta områdena mellan 1998 och 2002, trots storstadssatsningens omfattande insatser. Strömblad fann ju i sin studie att offentlig-politiska insatser inte verkar minska segregationen i sig men att dylika insatser kan mildra segregationens negativa konsekvenser för demokratin. Tam Chos forskning motsäger till viss del Strömblads teori om att ökad politiktäthet kan leda till ökat valdeltagande. Enligt min mening förklarar Tam Chos socialiseringsmodell mina resultat bättre än Strömblads politiktäthetsmodell. För om syftet med offentlig-politiska insatser delvis är att öka det demokratiska deltagandet i socialt utsatta områden är det inte

bara viktig att sådana insatser sätts in; för att valdeltagandet ska öka krävs i enlighet med Tam Chos teori att de offentlig-politiska insatserna också leder till att socialiserings- och integrationsgraden ökar i de utsatta områdena.

Den paradox som har lett till viss kritik mot ses-modellen, dvs. att valdeltagandet stadigt har sjunkit i västvärldens demokratier under de senaste decennierna trots att den socioekonomiska nivån och medelåldern generellt sett har ökat, kan alltså även skönjas i valdeltaganderesultaten för min studie. Någon allmänt vedertagen förklaring till denna utveckling finns ännu inte. Paradoxen har förklarats utifrån faktorer som t.ex. minskad politisk effektivitet, minskat förtroende för politiker, minskad oro över valutgången, minskad partiidentifikation, samt en mer heterogen väljarkår. Det är möjligt att de utsatta områdenas invånare oroar sig mindre över valutgången och identifierar sig mindre med specifika partier; att väljarkåren är heterogen i de utsatta stadsdelarna står utom allt tvivel. Dock borde förtroendet för politiker ha ökat i och med storstadssatsningen eftersom kraftfulla insatser har vidtagits i syfte att minska problemen i de utsatta områdena. Likaså borde den politiska effektiviteten ha ökat tack vare storstadssatsningen då de utsatta områdenas invånare märker att insatser görs för att förbättra deras livsvillkor. Strömblads forskning indikerar att så borde vara fallet. Hur paradoxen kan förklaras är inte enkelt eller självklart. Det enda som står klart är att resultaten inte är entydiga och att de således inte ger stöd åt min hypotes.

Inte heller den ekonomiska teoriströmningens förklaringsmodeller kan sägas få stöd av min undersökning; valhandlingens *kostnader* kan genom storstadssatsningens olika insatser i de utsatta stadsdelarna genomgående sägas ha sänkts. Således borde valdeltagandet i enlighet med det selektiva incitamentsperspektivet ha ökat i samtliga utsatta områden. Denna förutsägelse slog dock inte in. Som diskussionen ovan tydligt visar är det problematiskt att förklara valdeltagandestudiens resultat utifrån någon specifik teori eller ens med hjälp av flera kompletterande teorier. Det finns emellertid andra möjliga förklaringar.

För det första är omflyttningen inom de utsatta områdena stor. Det är väl dokumenterat att många av de individer som får jobb, högre inkomst och bättre utbildning helt enkelt flyttar från det utsatta bostadsområdet till ett ”finare” eller ”bättre” område.¹¹³ I sin tur medför omflyttningen att ytterligare resurssvaga individer (nyinvandrade, arbetslösa/socialbidragstagare osv.) flyttar till det redan utsatta området. På så vis förblir det utsatta och fattiga området även fortsättningsvis utsatt och fattigt med låg socialiserings-/integrationsgrad. Statistiska data på aggregerad nivå/områdesnivå visar således ofta att endast små eller inga förbättringar har ägt rum, vilket inte nödvändigtvis behöver vara helt sant. För att verkligen få reda på vilka effekter projekt som t.ex.

¹¹³ För bevis på den dokumenterat stora omflyttningen inom de utsatta områdena se t.ex.: *Reviderat program för Rosengård* (2002, s. 3); Det lokala utvecklingsavtalet för Göteborg under avsnittet *Bergsjön – Nulägesbeskrivning*. Storstadsdelegationens hemsida (<http://www.storstad.gov.se>).

storstadssatsningen egentligen får måste statistiken kunna knytas direkt till individer. Att hålla reda på dylika specifika individdata är dock problematiskt och kostsamt, vilket medför att den typen av data sällan finns tillgänglig. Detta är ett problem för kvantitativa studier av den typ jag har utfört.

För det andra är tidsperspektivet väldigt kort (endast 2-4 år) eftersom storstadssatsningen inte kom igång i vissa utsatta stadsdelar förrän under åren 1999-2000. Storstadssatsningen är ett projekt med såväl kortsiktiga som långsiktiga mål och det kanske är för mycket begärt att vi ska kunna se generella förbättringar av valdeltagandet inom alla de utsatta stadsdelarna på så kort sikt som 2-4 år. Det är fullt möjligt att storstadssatsningen på längre sikt kommer att ge önskade effekter på det demokratiska deltagandet i stort och på valdeltagandet mer specifikt. En väg framåt vore således att återupprepa denna undersökning om 10-15 år när ytterligare två eller tre kommunala val kommer att ha genomförts. Det längre tidsperspektivet medför att storstadssatsningens effekter på valdeltagande inom de utsatta stadsdelarna med större säkerhet kommer att kunna fastställas.

Det kan som jag flera gånger har nämnt inte statistiskt beläggas att storstadssatsningen har haft generella positiva effekter på valdeltagandet inom de utsatta stadsdelarna i projektet. Emellertid bör politiker, integrationsförespråkare och demokratiteoretiker inte nedslås allt för mycket av resultaten. I enlighet med teorier kring det sociala medborgarskapet som en förutsättning för det politiska medborgarskapet, demokratiutredningens slutbetänkande och regeringens skrivelse 2001/02:129 bör istället integrationspolitiska insatser av storstadssatsningens karaktär ges mer tid och resurser framöver. En förbättrad och mer omfattande integrationspolitik tycks vara absolut nödvändig för att den negativa segregationstrenden ska kunna brytas. Det kommer sannolikt även att krävas ytterligare integrationspolitiska satsningar för att stärka och vitalisera det demokratiska deltagandet i storstädernas utsatta bostadsområden. För att öka socialt utsatta individers möjligheter att framöver kunna delta fullt ut i den svenska demokratin kommer ökade snarare än minskade offentlig-politiska insatser att krävas.

Referenser

Offentligt tryck

En storstadspolitik för tillväxt och utveckling.
<http://www.storstad.gov.se/delegation/politik/broschyr.htm>

Integrationsverket, 2001. *Den nationella utvärderingen av storstadssatsningen: Målområdesanalyser och indikatorer.*

Integrationsverket, 2002. *På rätt väg? Slutrapport från den nationella utvärderingen av storstadssatsningen.*

Mål och budget 2000. (Det avsnitt som handlar om storstadssatsningen)
<http://www.storstad.gov.se/kansli/mal&budget.htm>

Proposition 1997/98:165. *Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet.* (Se även: Betänkande 1998/99:AU2; Regeringens skrivelse 1998/99:34.)

Regeringens skrivelse 2001/02:129. *Integrationspolitik för 2000-talet.*

SCB, 1991. *Allmänna valen, del 2.* Stockholm: SCB

SCB, 1994. *Allmänna valen, del 2.* Stockholm: SCB

SCB, 1998. *Allmänna valen, del 3.* Stockholm: SCB

SCB, 2002. *Allmänna valen, del 3.* Stockholm: SCB

SOU 2000:1. *En uthållig demokrati.*

Storstadsdelegationens hemsida. <http://www.storstad.gov.se>

Sveriges Rikes Lag, 2001 (Hundratjugoandra upplagan). Stockholm: Norstedts Juridik AB

Valnämnden i Trollhättan, 2001-05-15. Protokoll från Valnämndens möte.

Litteratur

- Adams, James, 1997. "Condorcet Efficiency and the Behavioral Model of the Vote", i *The Journal of Politics*, vol. 59, nr. 4, s. 1252-1263.
- Bauman, Zygmunt, 1998. *Arbete, konsumtion och den nya fattigdomen*. Göteborg: Daidalos förlag.
- Bjereld, Ulf, Marie Demker & Jonas Hinnfors, 1999. *Varför vetenskap?* Lund: Studentlitteratur
- Blais, Andre, Robert Young, Christopher Fleury & Miriam Lapp, 1995. "Do People Vote on the Basis of Minimax regret?", i *Political Research Quarterly*, vol. 48, nr. 4, s. 827-836.
- Bobo, Lawrence & Franklin D. Gilliam Jr., 1990. "Race, Socio-political Participation and Black Empowerment", i *The American Political Science Review*, vol. 84, nr. 2, s. 377-393.
- Burden, Barry C., 1997. "Deterministic and Probabilistic Voting Models", i *The American Journal of Political Science*, vol 41, nr. 4, s. 1150-1169.
- Bäck, Henry & Maritta Soninen, 1994. "Invandrarnas valdeltagande", i Bäck Henry & Anders Håkansson (red.). *Väljare i kommunalvalet – Om missnöje, misstroende och politisk kultur*. Stockholm: SNS förlag.
- Downs, Anthony, 1957. *An economic theory of democracy*. New York: Harper and Row.
- Erlingsson, Gissur Ó, 1997. *Det höga valdeltagandets önskvärdhet: Kan lågt valdeltagande vara ett problem för den representativa demokratin?* Lund: Statsvetenskapliga institutionen (C-uppsats).
- Erlingsson, Gissur Ó, 2001. "Globalisering, Välfärdsstaten och Demokratins Förutsättningar" i, Jönsson, Christer, Magnus Jernek & Lars-Göran Stenelo (red.). *Politik i globaliseringens tid*. Lund: Studentlitteratur.
- Feddersen, Timothy J. & Wolfgang Pesendorfer, 1999. "Abstention in Elections with Asymmetric Information and Diverse Preferences", i *The American Political Science Review*, vol. 93, nr. 2, s. 381-398.
- Green, Donald P & Ian Shapiro, 1994. *Pathologies of rational choice theory: A critique of applications in political science*. New Haven: Yale University Press.

- Jackson, Robert A., 1996. "A Reassessment of Voter Mobilization", i *Political Research Quarterly*, vol. 49, nr. 2, s. 331-349.
- Kanazawa, Satoshi, 1998. "A Possible Solution to the Paradox of Voter Turnout", i *The Journal of Politics*, vol. 60, nr. 4, s. 974-995.
- Leighley, Jan E. & Jonathan Nagler, 1992. "Individual and Systemic Influences on Turnout: Who votes? 1984", i *The Journal of Politics*, vol. 54, nr. 3, s. 718-740.
- Leighley, Jan E., 1992. "Group Membership and the Mobilization of Political Participation", i *The Journal of Politics*, vol. 58, nr. 2, s. 447-463.
- Leighley, Jan E., 1995. "Attitudes, Opportunities and Incentives: A Field Essay on Political Participation", i *Political Research Quarterly*, vol. 48, nr. 1, s. 181-209.
- Leighley, Jan E. & Arnold Vedlitz, 1999. "Race, Ethnicity, and Political Participation: Competing Models and Contrasting Explanations", i *The Journal of Politics*, vol. 61, nr. 4, s. 1092-1114.
- Lijphart, Arend, 1997. "Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma", i *The American Political Science Review*, vol. 91, nr. 1, s. 1-14.
- Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Marshall, T. H., 1949. *Citizenship and Social Class and Other Essays*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McDonald, Stuart Elaine, George Rabinowitz & Ola Listhaug, 1995. "Political Sophistication and Models of Issue Voting", i *The British Journal of Political Science*, vol. 25, nr. 4, s. 453-483.
- Nicholson, Stephen P. & Ross A. Miller, 1997. "Prior Beliefs and Voter Turnout in the 1986 and 1988 Congressional Elections", i *Political Research Quarterly*, vol. 50, nr 1, s. 199-213.
- Olson, Mancur, 1965. *The logic of collective action*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Pettersson, Olof, Jörgen Hermansson, Michele Micheletti, Jan Teorell & Anders Westholm, 1998. *Demokrati och medborgarskap. Demokratirådets rapport 1998*. Stockholm: SNS förlag.

- Pettersson, Olof, Anders Westholm & Göran Blomberg, 1989. *Medborgarnas makt*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Radcliff, Benjamin & Patricia Davis, 2000. "Labor Organization and Electoral Participation in Industrial Democracies", i *The American Journal of Political Science*, vol 44, nr. 1, s. 132-141.
- Rothstein, Bo, 1994. *Vad bör staten göra? Om välfärdsstatens politiska och moraliska logik*. Stockholm: SNS förlag.
- Shi, Tianjian, 1999. "Voting and Nonvoting in China: Voting Behavior in Plebiscitary and Limited Choice Elections", i *The Journal of Politics*, vol. 61, nr. 4, s. 1115-1139.
- Stein, Robert M., 1998. "Introduction: Early Voting", i *Public Opinion Quarterly*, vol. 62, nr. 1, s. 57-69.
- Strömblad, Per, 2003. *Politik på stadens skuggsida*. Stockholm: Elanders Gotab.
- Tam Cho, Wendy K., 1999. "Naturalization, Socialization, Participation: Immigrants and (Non-)Voting", i *The Journal of Politics*, vol. 61, nr. 4, s. 1140-1155.
- Teorell, Jan & Anders Westholm, 1999. "Att bestämma sig för att vara med och bestämma: Om varför vi röstar – allt mindre.", i Amnå, Erik (red.). *Valdeltagande i förändring. Demokratiutredningens forskarvolym XII*. Stockholm: Fritzes.
- Timpone, Richard J., 1998. "Structure, Behavior, and Voter Turnout in the United States", i *The American Political Science Review*, vol. 92, nr. 1, s. 145-158.
- Verba, Sidney & Norman H. Nie, 1972. *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*. New York: Harper & Row.
- Whiteley, Paul F., 1995. "Rational Choice and Political Participation. Evaluating the Debate", i *Political Research Quarterly*, vol. 48, nr. 1, s. 211-233.
- Whitten, Guy D. & Harvey D. Palmer, 1996. "Heightening Comparativists' Concern for Model Choice: Voting Behavior in Great Britain and the Netherlands", i *The American Journal of Political Science*, vol 40, nr. 1, s. 231-260.
- Wolfinger, Raymond E. & Steven J. Rosenstone, 1980. *Who votes?* New Haven: Yale University Press.

Yee, Albert S., 1997. "Thick Rationality and the Missing "Brute Fact": The Limits of Rationalist Incorporations of Norms and Ideas", i *The Journal of Politics*, vol. 59, nr. 4, s. 1001-1039.

Bilaga 1. Valdistriktsförteckning

Stockholm

Husby: Kista 6-11
Rågsved: Vantör 16-20
Tensta: Spånga 10-16, 24
Skärholmen: Skärholmen 10-13
Rinkeby: Spånga 17-23

Göteborg

Bergsjön: Bergsjön 1-8
Gårdsten: Gunnared 1-2, 7
Hjällbo: Angered 6-8
Biskopsgården: Biskopsgården 1-12

Lövgärdet: Gunnared 3, 6, 8
Hammarkullen: Angered 1, 3-4, 9

Malmö

Fosie: Fosie 1-14 (12); (13 och 14 tillkom i valet 1998)
V Skrävlinge 4
Sofielund 9-10
Eriksfält 1-7
Hyllie: S:t Johannes 8-11
Hyllie 1-5
Eriksfält 8-12
Kulladal 1-7
Rosengård: Västra Skrävlinge 1-3, 5-10
Södra Innerstaden: Möllevången 1-12 (10); (11 och 12 tillkom i valet 1998)
Sofielund 1-8

Botkyrka

Alby: Botkyrka 32-35
Fittja: Botkyrka 41-44

Hallunda-Norsborg: Botkyrka 51-55, 57-59

Storvreten: Botkyrka 18-20

Haninge

Jordbro: Haninge 29-34

Huddinge

Vårby gård: S:t Mikael 4-6

Flemmingsberg: Flemmingsberg 2-6

Västra Skogås: Trångsund 5-8

Södertälje

Fornhöjden: Södertälje 17, 26

Hovsjö: Södertälje 31-33

Geneta: Södertälje 50-52

Ronna: Södertälje 53-55

Sollentuna

Sollentuna C: Sollentuna 73

Uppsala

Gottsunda: Norra Gottsunda (85)

Södra Valsätra (86)

Västra Gottsunda (87)

Mellersta Gottsunda (88)

Södra Gottsunda (89)

Eskilstuna

Årby: Årby (Årby Notarien, Årby-Navigatören)

Norrköping

Tingstad församling: Navestad Norra (Tingstad 1)
Navestad Ringarna (Tingstad 2-3)
Kvarnberget-Ensjön (Tingstad 4)

Jönköping

Råslätt: Ljungarums 3-5

Helsingborg

Högaborg: Högaborg V (Gustav Adolf 3)
Högaborg Ö (Gustav Adolf 7)

Kristianstad

Gamlegården: Gamlegården N
Gamlegården S

Halmstad

Andersberg: Martin Luther 12-13

Trollhättan

Kronogården: Kronogård N (Trollhättan 17)
Kronogård S (Trollhättan 18)

Örebro

Marbacken, Varberga, Tornfalksgatan: Mikael 74, Långbro 42, Långbro 45
(jag är inte säker på den interna ordningen)

Västerås

Råby: Råby N (Västerås 16)
Råby S (Västerås 17)